

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

ŽILVINAS ŽARNAUSKAS
VERSLO TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

**DRAUDIKO TEISĖS ATISAKYTI IŠMOKĖTI DRAUDIMO IŠMOKĄ
ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA**
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Tomas Talutis

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
I. DRAUDIMO SUTARTIES SAMPRATA.....	6
1.1. Draudimo sutarties elementai, reikšmingi draudiko teisei atsisakyti mokėti draudimo išmoką.....	7
1.1.1. Draudimo sutarties objektas	8
1.1.2. Draudėjo pareigos.....	9
1.1.3. Draudžiamieji įvykiai	11
1.1.4. Nedraudžiamieji įvykiai	12
II. DRAUDIKO TEISĖS ATSISAKYTI MOKĖTI DRAUDIMO IŠMOKĄ SAMPRATA...	14
2.1. Draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką atsiradimo pagrindai.....	14
2.2. Draudiko teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir atleidimas nuo draudimo išmokos mokėjimo.....	17
III. DRAUDIKO TEISĖS ATSISAKYTI MOKĖTI DRAUDIMO IŠMOKĄ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA.....	19
3.1. Draudimo sutarties pažeidimai.....	20
3.2. Draudėjo tyčia, didelis neatsargumas.....	31
3.3. Nedraudžiamieji įvykiai	35
IŠVADOS.....	50
AUTORIAUS PASIŪLYMAI	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	54
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Šiuolaikinėje visuomenėje didelę reikšmę turi saugumas, kurį padeda užtikrinti draudimas. Draudimo industrija suteikia apsaugą nuo ekonominių, klimato, technologinių politinių, demografinių rizikų, kurios leidžia individams eiti pirmyn, o įmonėms funkcionuoti, vystytis bei plėstis. Draudimo rinkai, kaip ir pačioms draudimo sutartims, būdingas tam tikros rizikos buvimas. Draudimo įmonė įvertinusi draudėjo riziką, už atitinkamą mokestį suteikia draudiminę apsaugą, tokiu būdu pašalindama draudėjo riziką į galimus didesnius nuostolius ateityje. Draudimo sutartimi draudėjas siekia apsisaugoti nuo atitinkamos rizikos, o draudikas siekia išvengti šių rizikų buvimo ir įvykdyti draudėjams bei naudos gavėjams prisiimtus įsipareigojimus¹. Pagrindinė draudiko pareiga įvykus draudžiamajam įvykiui yra mokėti draudimo išmoką, tačiau praktikoje pasitaiko atvejų, kai draudėjai piktnaudžiauja draudimine apsauga, pažeidžia draudimo sutartis, imituoja draudžiamuosius įvykius ir pan. Pabandysime atskleisti, kaip tokiais atvejais gali ir turi elgtis draudikas, kad būtų apsaugoti jo interesai. Kada draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir kaip ši draudiko teisė yra įgyvendinama praktikoje.

Lietuvos banko, kuris vykdo draudimo įmonių veiklos priežiūrą ir yra neteisminė institucija, nagrinėjanti draudėjo ir draudiko ginčus, duomenimis su draudikais vartotojai daugiausia ginčijosi dėl transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimo, transporto priemonių draudimo (kasko), turto draudimo². Dažniausiai ginčai kyla dėl draudimo išmokos dydžio ir atsisakymo mokėti draudimo išmoką ar įvykio pripažinimo nedraudžiamuoju. Pažymėtina, kad Lietuvos Banko Priežiūros tarnybos duomenimis, dauguma ginčų su draudimo įmonėmis išsprendžiama klientų naudai. 2011 metais 60 proc. visų nagrinėtų ginčų buvo išspręsti vartotojų naudai³. Todėl galima daryti išvadą, kad draudikams neretai kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Nors draudimo teisės instituto raida yra santykinai ilga ir draudimo teisinius santykius ganėtinai detalai reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, tačiau įgyvendinant draudiko ir draudėjo teises bei pareigas kyla nemažai problemų. Šias problemas sprendžia teismai formuodami vieningą teisės aktų taikymo praktiką. Šiame darbe bus bandoma atskleisti ir

¹ŽILINSKAS T., Draudimo įmonių veiklos priežiūros teisinis reguliavimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2010. P. 5.

²Lietuvos Bankas, Pirmąjį šių metų ketvirtį vartotojai daugiausia ginčijosi su draudikais ir bankais. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/pirmaji_siu_metu_ketvirti_vartotojai_daugiausia_gincijosi_su_draudikais_ir_bankais_1 Prisijungimo laikas: 2013-01-27.

³Lietuvos Bankas, 2011 m. didesnė dalis ginčų su draudimo įmonėmis išspręsta klientų naudai. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2011_m_didesne_dalis_gincu_su_draudimo_imonemis_isspresti_klientu_naudai Prisijungimo laikas: 2013-01-27.

moksliškai bei teisiškai išanalizuoti problemas, su kuriomis susiduria draudikai, siekdami įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Temos aktualumas: draudimo paslaugos yra viena iš pagrindinių prielaidų, skatinančių ekonomikos augimą, konkurenciją, efektyvų išteklių kaupimą, mažina riziką, apsaugo ilgalaikes investicijas⁴. Per 2012 metus draudimo rinkoje buvo sudaryta beveik 5 milijonai gyvybės ir ne gyvybės draudimo sutarčių. Draudikai per 2012 metus išmokėjo beveik 1 milijardą litų draudimo išmokų. Skaičiai labai dideli, todėl ši tema aktuali, nes bus siekiama įsitikinti ar teisinė bazė reglamentuojanti draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką yra pakankamai išsamiai reglamentuota ir įgyvendinama praktikoje.

Temos iširtumas: įvairius draudimo teisės aspektus moksliniuose ir periodiniuose leidiniuose analizavo daug Lietuvos ir užsienio mokslininkų. Tačiau nei vienas iš jų savo monografijose konkrečiai neanalizavo draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematikos. Nors Galiginaičio J., Stankevičiaus R.⁵, Žilinsko T.⁶, Kontauto T.⁷, Zavecko K.⁸, Bulkos S.⁹, Rudzkių T.¹⁰, Čepinskio J., Raškinio D.¹¹, Anderson D. H., Berkeley J. B., Douglas M. D.¹², Lowry J., Rawlings P.¹³ monografijų atskiruose skyriuose iš dalies yra užsimenama apie draudimo išmokos nemokėjimą. Dėl tokio nekonkretaus temos išanalizavimo bei atskleidimo bus bandoma, kuo išsamiau išnagrinėti teisės aktus, reglamentuojančius draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką bei vadovaujantis teismų praktika, atskleisti šios draudiko įgyvendinimo problematiką Lietuvos Respublikoje.

Magistro baigiamojo darbo tyrimo **objektas** – draudiko teisė atsisakyti išmokėti draudimo išmoką. Tyrimo **dalykas** – draudiko teisės atsisakyti išmokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematika.

Darbo tikslas: vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais, doktrina bei teismų praktika atskleisti draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką sampratą, apibrėžti kaip ši

⁴ŽILINSKAS T., Draudimo įmonių veiklos priežiūros teisinis reguliavimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2010. P. 5.

⁵GALGINAITIS J., STANKEVIČIUS R. Draudimo teisė. Vilnius: JpĮ, 2005.

⁶ŽILINSKAS T., Draudimo įmonių veiklos priežiūros teisinis reguliavimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

⁷KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.

⁸ZAVECKAS K., Pareigos atskleisti informaciją draudimo santykiuose turinys: teoriniai ir praktiniai aspektai. Daktaro disertacija, 2008.

⁹BULKA S. Profesinės civilinės atsakomybės draudimo sampratos bei tiesioginės paskirties įgyvendinimo problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2001, Nr. 19(11).

¹⁰RUDZKIS T., Nusikaltimai komercinio draudimo srityje (kriminologinė analizė). Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė). Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.

¹¹ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D. Draudimo veikla. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005.

¹²ANDERSON D. H., BERKELEY J. B., DOUGLAS M. D. ir kt. 50 Insurance Cases Every Self-Respecting Attorney or Risk Professional Should Know. Dallas: International Risk Management Institute, 2012.

¹³LOWRY J., RAWLINGS P. Insurance Law: Cases and Materials. Portland: Hart publishing, 2004.

teisė įgyvendinama praktikoje ir nustatyti, su kokiomis problemomis susiduria draudikai įgyvendindami teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti draudimo sutarties elementus, kurie yra reikšmingi draudikai įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką;
2. Atskleisti draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką sampratą;
3. Išanalizuoti teisės aktus ir nustatyti bendruosius draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindus;
4. Vadovaujantis teismų praktika identifikuoti, atskleisti bei įvertinti su kokiomis problemomis susiduria draudikai įgyvendindami teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką;
5. Apibendrinti atliktą Lietuvos teismų praktikos analizę ir suformuluoti nagrinėjamos temos išvadas.

Hipotezė: teisinė bazė reglamentuojanti draudiko įstatyminę teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką nėra pakankamai išsamiai reglamentuota ir įgyvendinama praktikoje.

Tyrimo metodika: iškeltiems darbo uždaviniams įvykdyti, tyrimo metu bus kompleksiskai naudojami analitinis, lyginamasis, sisteminis, aprašomasis tyrimo metodai, kaip tinkamiausi išsikeltiems tikslams pasiekti.

I. DRAUDIMO SUTARTIES SAMPRATA

Draudimo paskirtis – apsaugoti fizinių ir juridinių asmenų interesus nuo galimų neigiamų įvykių bei jų padarinių: nelaimingų atsitikimų, gamtos reiškinių, sveikatos pablogėjimo, turto sugadinimo ar sunaikinimo¹⁴. Šiuolaikine prasme draudimine veikla laikoma ūkinė komercinė veikla, kuria draudimo sutarties pagrindu už draudimo įmoką prisiimama kitų asmenų nuostolių rizika arba kitaip siekiama apsaugoti šių asmenų turtinius interesus įvykus draudžiamiesiems įvykiams, asmenų turtinių interesų apsaugai naudojant draudimo skaičiuojamus techninius atidėjimus¹⁵. Lietuvoje draudėjų ir draudikų teisinius santykius reguliuoja Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹⁶ (toliau – CK), Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas¹⁷ (toliau – Draudimo įstatymas), atskirų rūšių draudimo įstatymai (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas) bei draudimo sutartis (draudimo taisyklės, draudimo liudijimas (polisas), draudėjo prašymas).

Draudimo sutarties samprata yra apibrėžiama CK 6.987 straipsnyje, kuriame įtvirtinta, jog draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudžiamasis įvykis. Taigi draudimo sutartis yra sudaroma tarp draudėjo ir draudiko. Draudėju gali būti tiek fizinis tiek juridinis asmuo, draudiku – tik juridinis. Draudėjas draudimo sutartimi siekia apsaugoti savo interesą, gauti iš draudiko tokią draudimo apsaugą, kad jo interesui gresianti rizika (galimybė patirti nuostolius) būtų minimali¹⁸. „Skiriamasis draudiko veiklos požymis yra tai, kad jo veikla susijusi su tam tikra rizika, t.y. draudėjas moka draudimo įmokas, o draudikas rizikuoja, kadangi perima iš draudėjo pastarojo riziką – nuostolių atsiradimo tikimybę ir tam tikro jų dydžio galimybę“¹⁹. Todėl draudimo sutartis yra rizikos sutartis. Ši sutartis yra dvišalė, atlygintina, fiduciarinė (jos šalis sieja tarpusavio pasitikėjimu grindžiami

¹⁴BULKA S. Profesinės civilinės atsakomybės draudimo sampratos bei tiesioginės paskirties įgyvendinimo problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2001, Nr. 19(11). P. 57.

¹⁵AMBRASIENĖ D., BARANAUSKAS B., BUBLIENĖ D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 587.

¹⁶Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94 -4246.

¹⁷Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94 -4246.

¹⁸ZAVECKAS K. Uberrimae fidei principio turinys draudimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2007, Nr. 5(95). P. 83.

¹⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kelda“ v. UAB DK „Baltic polis“, BUAB „Aukšaitijos statyba“, bylos Nr. 3K-3-1029/2003, kat. 67.

santykiai) bei dažniausiai realinė, nes įsigalioja nuo to momento, kai draudėjas sumoka visą arba pirmą draudimo įmoką (premiją), išskyrus atvejus, kai šalys susitaria kitaip²⁰. Draudimo sutarties didžioji dauguma sąlygų yra nustatomos draudimo įmonės draudimo rūšies taisyklėse, sudarant draudimo sutartį, šalys privalo susitarti dėl esminių draudimo sutarties sąlygų: draudimo objekto, draudimo rizikos, draudžiamųjų ir nedraudžiamųjų įvykių, draudimo sumos, sutarties termino²¹. Atsižvelgiant į tai, jog CK reglamentuojama, kad draudimo sutartis turi būti sudaroma paprasta rašytine forma (CK 1.73 straipsnio 1 dalis 4 punktas, 6.989 straipsnio 1 dalis), draudimo sutartis laikoma sudaryta tuomet, kai šalys raštu susitaria dėl visų esminių jos sąlygų. Todėl toliau analizuojant draudiko teisės įgyvendinimo problematiką būtina išsamiai išanalizuoti kaip ši teisė apibrėžiama draudimo sutartyse.

1.1. Draudimo sutarties elementai, reikšmingi draudiko teisei atsisakyti mokėti draudimo išmoką

Draudimo teisiniai santykiai atsiranda sudarius draudimo sutartį, kurioje yra nustatomos atitinkamos šalių teisės ir pareigos. Atsižvelgiant į tai, kad draudimo sutartyje yra numatomi teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindai ir siekiant tinkamai išanalizuoti draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmokos įgyvendinimo problematiką, būtina aptarti draudimo sutarties elementus, kurie yra reikšmingi draudikui įgyvendinant šią teisę.

Ne tik Lietuvoje, bet ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, draudimo sutarčių kompleksiskumas didėja, siekiant patenkinti komercinius rinkos poreikius²². Draudimo sutarties sąlygos dažniausiai yra išdėstomos trijuose dokumentuose: draudimo liudijime (polise), draudimo taisyklėse, ir draudėjo prašyme. Atsižvelgiant į tai, kad draudėjas gali pareikšti ketinimą sudaryti draudimo sutartį žodžiu, draudėjo rašytinis prašymas sudaryti draudimo sutartį nėra privalomas dokumentas, tačiau praktikoje prašymas sudaryti draudimo sutartį dažniausiai pateikiamas draudėjui anketos forma, kurią jis turi užpildyti ir pasirašyti.

Draudimo liudijimas – draudiko išduodamas dokumentas, kuriuo patvirtinamas draudimo sutarties sudarymas (Draudimo įstatymo 2 straipsnio 18 dalis). Draudimo liudijimo (poliso) turinį reglamentuoja CK 6.991 straipsnio 1 dalis. Draudimo liudijimu (polisu) yra įtvirtinamos individualiai aptariamoms draudimo sutarties sąlygos, pavyzdžiui, šalių rekvizitai, draudimo įmokų dydis, jų mokėjimo tvarka, sutarties galiojimo terminas ir pan.

²⁰ AMBRASIENĖ D., BARANAUSKAS B., BUBLIENĖ D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004. P. 588.

²¹ RAUDUVYTĖ I. Draudimo rizika draudimo sutartyje. Konferencijos pranešimų medžiaga „Mūsų socialinis kapitalas – žinios“, Kaunas: Technologija, 2006. P. 211.

²² LOWRY J., RAWLINGS P. Insurance Law : Cases and Materials. Portland: Hart publishing, 2004. P. 373.

Draudimo taisyklės – draudiko parengtos draudimo sutarties standartinės sąlygos (Draudimo įstatymo 2 straipsnio 22 dalis). Jų turinys yra išsamiai reglamentuojamas Draudimo įstatymo 90 straipsnio 1 dalyje. Draudimo taisyklės privalo būti paskelbtos draudimo įmonės internetinėje svetainėje (Draudimo įstatymo 90 straipsnio 2 dalis). Taip draudėjams yra suteikiama teisė susipažinti su kiekvienos draudimo įmonės draudimo rūšies taisyklėmis. Taip pat ir priežiūros institucijos (Lietuvos bankas ir Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos tarnyba) turi teisę tikrinti ar draudiko pateikiamos draudimo taisyklių sąlygos neprieštarauja teisės aktų nuostatomis ir nepažeidžia vartotojų teisių bei interesų. Įstatymų leidėjas, pateikdamas draudimo taisyklėms būtinų rekvizitų sąrašą, įpareigoja draudimo įmones detaliam reglamentuoti svarbiausius draudimo teisinių santykių aspektus, kurių buvo neįmanoma arba netikslinga nustatyti, išleidžiant norminius teisės aktus²³.

LAT yra pažymėjęs, kad „draudiko atsisakymo mokėti draudimo išmoką pagrįstumas pirmiausia turi būti vertinamas šalių sudarytos civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nustatytos draudiminės apsaugos aspektu. Draudiminės apsaugos apimtį lemia draudimo objektas, draudiminių įvykių, nedraudiminių įvykių sąrašas bei kitos draudimo sutarties sąlygos, nustatančios draudimo sutarties šalių įsipareigojimų turinį, kuris leidžia spresti apie draudiko prisiimtos draudimo rizikos laipsnį“²⁴. Todėl mūsų nuomone, draudikui siekiant įgyvendinti teisę atsisakyti draudimo išmoką, svarbu, kaip draudimo taisyklėse yra apibrėžiamas draudimo objektas, draudėjo (apdraustojo, naudos gavėjo) pareigos, draudžiamieji ir nedraudžiamieji įvykiai.

1.1.1. Draudimo sutarties objektas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) pažymėjo, kad „draudimo funkcija yra kompensuoti draudėjo patirtą žalą, konstatavus, kad ji padaryta draudimo objektui“²⁵. Draudimo objektas yra svarbus draudikui įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nes būtina apibrėžti kokiems draudėjo interesams yra taikoma draudimo apsauga. Ilgą laiką draudimo objektu buvo laikomas turtas, asmens gyvybė ar sveikata²⁶. Draudimo išmoka buvo mokama tuo atveju, kai dėl draudžiamąjo įvykio nukentėdavo draudėjo turtas, gyvybė arba sveikata, todėl

²³ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R. ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999. P. 177.

²⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Portolitus“, Petro Valinčiaus firma, AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys UAB „Šiaulių tauro televizoriai“, G.B., bylos Nr. 3K-3-536/2007, kat. 60; 73.2.6.2 (S).

²⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje I. J. v. UADB „Baltikums draudimas“, bylos Nr. 3K-3-516/2006, kat. 73.2.5.5 (S).

²⁶LEZGOVKO A. Draudimo ekonomikos pagrindai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010. P. 83.

būta nuomonių, kad būtent šie gėriai ir yra draudimo sutarties dalykas²⁷. Tačiau doktrinoje galiausiai buvo prieita nuomonė, jog draudimo objektas yra ne daiktai ar žmonės, o turtinis interesas, susijęs su šiomis vertybėmis. Kadangi draudėjas, sudarydamas draudimo sutartį, siekia ne išsaugoti draudžiamą turtą, sveikatą ar gyvybę, bet apsaugoti save ar kitą asmenį nuo neigiamų turtinių padarinių. Taigi Draudimo įstatyme draudimo sutarties objektas yra apibrėžiamas kaip turtiniai interesai, susiję su asmens gyvybe, sveikata, turtu ar civiline atsakomybe (2 straipsnis 19 dalis). Pasak T. Kontauto, turtinis interesas yra ne tik draudimo sutarties dalykas, bet ir svarbiausia draudimo sutarties sąlyga²⁸.

Turtinis interesas būdamas sąlyginiai abstraktus pobūdžio yra siejamas su draudimo sutartyje nurodomu konkrečiu objektu: konkretaus asmens gyvybe, sveikata, konkrečiu turtu ar civiline atsakomybe, todėl tai subjektyvus interesas. Pažymėtina, kad šis turtinis interesas privalo būti teisėtas, kadangi gali būti draudžiami tik įstatymo ginami interesai (CK 6.988 straipsnio 4 dalis), analogiška sąlyga yra įtvirtinta ir Draudimo įstatymo 92 straipsnyje (būtina nuostolių draudimo sutarties sąlyga yra teisėtas draudėjo ar apdraustojo draudimo interesas, kurį galima įvertinti pinigais). Teisės aktuose nėra tikslių kriterijų, nustatančių, ar interesas yra teisėtas ar ne, kiekvienas konkretus atvejis turi būti analizuojamas individualiai²⁹. Žinoma, turtinis interesas negali prieštarauti bendriesiems sandorių negaliojimo pagrindams t.y. neturi prieštarauti imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, nes tokiu atveju draudimo sutartis būtų niekinė ir negaliojanti ab initio (CK 1.80 ir 1.81 straipsniai). Pavyzdžiui, draudimo sutartys negali būti sudaromos pasipelnymo tiksliais, todėl Draudimo įstatymas ir draudimo rūšies taisyklės pabrėžia: jei nustatoma, kad dėl tų pačių rizikų draudėjas yra sudaręs draudimo sutartis daugiau nei su viena draudimo įmone, draudimo išmoką kiekviena draudimo įmonė moka proporcingai, neviršydamą bendro žalos dydžio³⁰, nes tokie sandoriai prieštarautų imperatyvioms įstatymų normoms, sudarydami sąlygas nepagrįstam praturtėjimui.

1.1.2. Draudėjo pareigos

Draudėjo sutartinių pareigų pažeidimas gali lemti dvejopas teises pasekmes: draudiko teisę reikalauti atlyginti nuostolius ir draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti³¹. Teisės aktuose yra reglamentuojama nemažai draudėjo pareigų, tačiau prieš sudarant

²⁷KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 60.

²⁸Ten pat. P. 61.

²⁹ZAVECKAS K. Draudimo interesas – pagrindinis draudimo teisinių santykių elementas // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006, Nr. 5(83). P. 113.

³⁰VASILIAUSKAS A. Verslo draudimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2003. P. 71.

³¹KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 114.

draudimo sutartį svarbiausia draudėjo pareiga yra atskleisti informaciją. Ši draudėjo pareiga yra grindžiama didžiausio pasitikėjimo (*uberrimae fidei*) reikalavimu, kuris XVIII amžiuje buvo suformuluotas Anglijoje, tačiau paplitęs tiek bendrosios, tiek kontinentinės teisės sistemų šalyse. CK 6.993 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta - prieš sudarant draudimo sutartį, draudėjas privalo suteikti draudikui visą žinomą informaciją apie aplinkybes, galinčias turėti esminės įtakos draudiminio įvykio atsitikimo tikimybei ir šio įvykio galimų nuostolių dydžiui (draudimo rizikai), jeigu tos aplinkybės nėra ir neturi būti žinomos draudikui. Analogiškos normos yra suformuluotos ir Belgijos civiliniame kodekse³². *Uberrimae fidei* principas yra universalus ir taikomas visoms draudimo sutarčių rūšims. Pasak T. Kontauto, Lietuvos teisė numato ribotą atskleidimo pareigą, todėl laikytina, kad draudėjas atskleidė esmines aplinkybes, jeigu tinkamai atsakė į klausimus draudiko parengtoje prašymo sudaryti draudimo sutartį formoje³³. Su šia nuomone negalima nesutikti, be to, tokia ribota atskleidimo pareiga yra pagrįsta ir logiška įstatymų leidėjo pozicija, kadangi draudėjas nėra draudimo ekspertas ir jam negali ir neturi būti žinomos visos aplinkybės, kurias jis privalo atskleisti draudikui. Savo ruožtu draudikas, būdamas savo srities profesionalas, prašymo formoje turi numatyti visas reikšmingas aplinkybes, kurias jam turi būti atskleistos, siekiant tinkamai įvertinti draudėjo rizikos laipsnį. Vertėtų paminėti tai, jog užsienio šalių teisės doktrinoje papildomai yra išskiriamas dar vienas būdas, kaip galima reguliuoti draudėjo pareigą atskleisti informaciją draudikui t.y. tiesiog pats draudėjas turėtų atskleisti draudikui visą reikšmingą informaciją³⁴. Bet šioje vietoje iškyla problema, kaip draudėjui žinoti būtent tas aplinkybes, kurias yra reikšmingos ir kurias reikia atskleisti draudikui, kad pastarasis tinkamai įvertintų draudimo rizikos laipsnį. Todėl, mūsų nuomone, Lietuvoje taikomas pareigos atskleisti informaciją modelis yra pakankamai išsamus, siekiant draudikui tinkamai įvertinti draudimo rizikos laipsnį.

Ne ką mažiau svarbios ir kitos draudėjo pareigos:

- 1) už draudiminę apsaugą mokėti draudimo sutartyje ar įstatyme nustatytais terminais draudimo įmokas (CK 6.1004 straipsnio 1 dalis);
- 2) pranešti apie aplinkybes, dėl kurių padidėja ar gali padidėti draudimo rizika (CK 6.1010 straipsnio 1 dalis);
- 3) pranešti apie draudiminį įvykį, per sutartyje nustatytą terminą ir sutartyje nustatytu būdu (CK 6.1012 straipsnio 1 dalis);

³²HERBOTS J. H. *International Encyclopedia of Law. Contracts. Belgium.* – The Hague: Kluwer Law International, 1998. P. 153.

³³KONTAUTAS T. *Draudimo sutarčių teisė.* Vilnius: Justitia, 2007. P. 92.

³⁴LUIK O. J., MAGNUS B. *Significance of the Principles of European Insurance Contract Law for the precontractual information duty: Experience of the Baltic States // Current Issues Of Business and Law.* Vilnius: Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, 2011, 6(2). P. 196.

4) įvykus draudimui įvykiui imtis priemonių, kurios galimai žalai sumažinti (CK 6.1013 straipsnio 1 dalis);

5) perduoti draudikui visą informaciją, kuri yra būtina, kad draudikas tinkamai įgyvendintų jam perėjusią reikalavimo teisę (CK 6.1015 straipsnio 4 dalis);

6) pateikti draudikui visus turimus dokumentus ir informaciją apie draudžiamą įvykio aplinkybes ir pasekmes (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 1 dalis).

Tokias pareigas draudėjui imperatyviai numato įstatymai, nors atsižvelgiant į draudimo rūšį, draudimo sutartyse draudėjo pareigos yra aptariamos kur kas išsamiau. Pavyzdžiui, įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas nori, kad būtų padaroma kuo mažesnė žala, todėl jis yra suinteresuotas, kad draudėjas imtųsi visų įmanomų priemonių žalai sumažinti. Draudimo taisyklėse draudikai detalios nurodo, kaip draudėjas turi elgtis po draudžiamą įvykio. Šie draudiko nurodymai yra privalomi, nes draudikas kaip savo srities profesionalas, administravęs ne vieną draudžiamą įvykį, draudėjui gali nurodyti, kaip sumažinti žalą, o tai naudinga ir draudėjui, ir draudikui. Draudimo taisyklėse draudėjo pareigos imtis priemonių žalai sumažinti nesilaikymas yra numatomas, kaip draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindas³⁵. Taigi draudėjui pažeidus bent vieną iš sutartinių pareigų draudikus, vadovaudamasis Draudimo įstatymo nuostatomis, gali pasinaudoti teise atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

1.1.3. Draudžiamieji įvykiai

Svarbiausia draudiko pareiga yra suteikti draudiminę apsaugą. Atsitikus draudimui įvykiui draudiminė apsauga iš latentinės (paslėptos) tampa aktuali, įgydama pareigos mokėti draudimo išmokas pavidalą³⁶. Taigi svarbiausia draudiko pareiga yra dvejopo pobūdžio t.y. suteikti draudiminę apsaugą, o įvykus draudžiamajam įvykiui, mokėti draudimo išmoką. LAT pažymėjo, kad „nustačius konkrečias įvykio aplinkybes ir konstatavus, kad jos atitinka sutartyje ar įstatyme nustatytus požymius, įvykis kvalifikuojamas kaip draudiminis“³⁷. Draudimo įstatymo 2 straipsnio 27 dalyje draudžiamasis įvykis apibrėžiamas, kaip draudimo sutartyje nurodytas atsitikimas, kuriam įvykus draudikas privalo mokėti draudimo išmoką. Vien tik iš apibrėžimo matyti, kad draudžiamieji įvykiai turi būti numatyti draudimo sutartyse, o praktikoje dažniausiai numatomi draudimo rūšies taisyklėse. Taip pat pažodžiui aiškinant draudžiamą įvykio

³⁵„ERGO insurance SE“ Gyventojų turto draudimo taisyklės Nr. 56, 29 dalies 29.7 punktas. Prieiga per internetą: <http://www.ergo.lt/files/ergo%20taisykles%20gyventoju%20turto%20056.pdf> Prisijungimo laikas: 2013-01-19.

³⁶ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R. ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999. P. 166.

³⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje I. J. v. UADB „Baltikums draudimas“, bylos Nr. 3K-3-516/2006, kat. 73.2.5.5 (S).

apibrėžimą gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad draudikas įvykus atsitikimui, kuris atitinka pateiktą draudžiamąjį įvykių apibrėžimą, besąlygiškai privalo mokėti draudimo išmoką. Tačiau taip nėra, kadangi pareiga mokėti draudimo išmoką priklauso ne tik nuo draudžiamąjį įvykių, bet ir kitų itin reikšmingų aplinkybių. Pavyzdžiui, draudėjas per draudimo sutartyje nustatytą terminą nepranešęs apie draudžiamąjį įvykių gali netekti teisės į draudimo išmoką, jei draudimo sutartyje nebus numatyta kitaip. Be to, draudžiamasis įvykis nėra vienintelis atvejis kuomet draudikas įgyja pareigą mokėti draudimo išmoką, nes pavyzdžiui, kaupiamojo gyvybės draudimo atveju pareiga mokėti draudimo išmoką atsiranda suėjus sutartyje numatytam terminui.

Draudžiamieji įvykiai yra svarbus draudimo sutarties elementas, aktualus draudikui įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nes jie apibrėžia draudimo apsaugos ribas t.y. draudikas apibrėždamas draudžiamuosius įvykius nurodo kokios rizikos yra draudžiamos. Nurodant draudiminį įvykių, paprastai išvardijami požymiai, kuriuos atitinkantis įvykis laikomas draudiminiu³⁸. Draudžiamieji įvykiai atskirose draudimo šakose yra skirtingi, pavyzdžiui, turto draudime – vagystė, draudime nuo nelaimingų atsitikimų – apdraustojo sužalojimas. Tačiau draudžiamuosius įvykius sieja viena būdinga savybė – draudiminiai įvykiai yra nors ir ne vienintelis, tačiau neabejotinai svarbiausias veiksnys atsirasti draudimo įmonės pareigai mokėti draudimo išmokas³⁹. Taigi įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką remdamasis draudėjo padarytu draudimo sutarties pažeidimu arba įrodžius, kad draudžiamąjį įvykių priežastimi yra draudėjo tyčiniai veiksmai.

1.1.4. Nedraudžiamieji įvykiai

LAT pažymėjo, kad „įstatymas ir konkrečios draudimo rūšies taisyklės nustato išimtis, kada draudėjo patirta žala visiškai ar iš dalies nekompensuojama, todėl draudėjui kreipusis dėl draudimo išmokos išmokėjimo, draudikas turi teisę jos visiškai arba iš dalies nemokėti. Tokią teisę draudikas turi nedraudiminio įvykių atveju, draudiminiam įvykiui įvykus dėl įstatyme numatytos draudėjo kaltės formos, draudėjui pažeidus draudimo sutarties sąlygas, kitais įstatymo numatytais atvejais“⁴⁰. Tačiau draudimo įstatymas ar kiti teisės aktai nepateikia nedraudžiamųjų įvykių sąvokos apibrėžimo, tačiau iš esmės tai priešingas įvykis draudžiamajam, todėl jis gali būti apibrėžiamas taip: nedraudžiamasis įvykis – tai draudimo sutartyje nurodytas atsitikimas, kuriam įvykus draudikas neprivalo mokėti draudimo išmokos. Atsižvelgiant į tai, kad draudimo

³⁸ VASILIAUSKAS A. Verslo draudimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2003. P. 69.

³⁹ ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R. ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999. P. 185.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje I. J. v. UADB „Baltikums draudimas“, bylos Nr. 3K-3-516/2006, kat. 73.2.5.5 (S).

sutartis yra sudaroma draudimo taisyklių pagrindu, jose be draudžiamųjų įvykių privalo būti pateikiamas ir nedraudžiamųjų įvykių sąrašas (Draudimo įstatymo 90 straipsnio 1 dalies 3 punktas). Priklausomai nuo draudimo rūšies bei pasirinktų rizikų nedraudžiamieji įvykiai gali būti skirtingi. Pavyzdžiui, pagrindinės draudimo paslaugas teikiančios draudimo bendrovės⁴¹ gyventojų turto draudimo taisyklėse, priklausomai nuo pasirinktų rizikų, nedraudžiamuosius įvykius išvardija pakankamai išsamiai, jiems priskirdami natūralų nusidėvėjimą, apdraustųjų objektų naudojimą ne pagal paskirtį, vabzdžių, graužikų, gyvūnų tiesioginę žalą turtui, statybos, projektavimo darbų klaidas, broką, karo veiksmais ar masiniais neramumais padarytą žalą (teroro aktai, streikai ir pan.) ir kitas aplinkybes. LAT savo praktikoje pažymėjo, kad nedraudžiamieji įvykiai – tai „įstatyme ir konkrečiose draudimo rūšies taisyklėse nustatytos išimtys, kai draudėjo patirta žala visiškai ar iš dalies nekompensuojama, dėl to draudėjui kreipusis dėl draudimo išmokos išmokėjimo, draudikas turi teisę jos visiškai arba iš dalies nemokėti“⁴². Taigi įvykus nedraudžiamajam įvykiui draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką neatsiranda, todėl draudikas įrodęs, kad įvykis yra nedraudžiamasis gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

⁴¹UAB „BTA draudimas“, UAB „Compensa Services“, UADB „ERGO Lietuva“, AAS „Gjensidige Baltic“, UAB „If draudimas“, AB „Lietuvos draudimas“, UAB DK „PZU Lietuva“, AS „Seesam Insurance“.

⁴²Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Š., V. B. v. AB „Lietuvos draudimas“, tretysis asmuo D. M., bylos Nr. 3K-3-32/2009, kat. 44.5.1; 73.2.5.5.

II. DRAUDIKO TEISĖS ATSIŠAKYTI MOKĖTI DRAUDIMO IŠMOKĄ SAMPRATA

2.1. Draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką atsiradimo pagrindai

Siekiant tinkamai išanalizuoti draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematiką, pirmiausia reikia išanalizuoti, kokie yra draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką teisiniai pagrindai.

Draudimo išmoka sumokama ne visais atvejais, pagrindas ir būtina sąlyga draudimo išmokai išmokėti yra draudžiamasis įvykis, nes tik jam įvykus atsiranda pagrindinė draudiko pareiga – mokėti draudimo išmoką. Vadovaujantis Draudimo įstatymo 2 straipsnio 15 dalimi, draudimo išmoka – pinigų suma, kurią įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas privalo išmokėti draudėjui ar kitam asmeniui, turinčiam teisę į draudimo išmoką, arba kita draudimo sutartyje nustatyta išmokos mokėjimo forma. Dažniausiai draudimo išmoka yra išreiškiama tam tikra pinigų suma, tačiau kaip matyti iš įstatymo formuluotės draudimo sutartyje gali būti numatyta kita išmokos mokėjimo forma. Pavyzdžiui, išmoka gali būti natūrinio pavidalo. Svarbiausias draudimo išmokos bruožas – ji mokama, tik įvykus draudiminiam įvykiui⁴³. Visais atvejais draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką turi būti nustatoma remiantis draudimo sutarties sąlygomis bei draudimo santykius reglamentuojančiomis normomis⁴⁴.

Akivaizdu, jog pagrindinė draudimo išmokos funkcija yra kompensacinė, tačiau jos nereikia painioti su žalos atlyginimo institutu. Tiesa, ir draudimo išmoka, ir žalos atlyginimu siekiama kompensuoti nukentėjusiojo asmens nuostolius, tačiau draudimo išmokos ir žalos atlyginimo kilmė teisiniu požiūriu skiriasi: teisė į žalos atlyginimą kyla iš žalos, kurią sukėlė kitas asmuo, atsiradimo, o teisė gauti draudimo išmoką kyla iš draudimo sutarties⁴⁵. Tai esminis šių dviejų teisės institutų skirtumas.

Draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką yra pakankamai išsamiai reglamentuojama Draudimo įstatymo 96 straipsnyje, kuriame įtvirtintos sąlygos būtinos draudimo išmokai išmokėti: draudimo išmokos mokėjimo tvarka, terminai, draudėjo ir draudiko teisės bei pareigos. Šio straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad draudikas privalo tirti aplinkybes, būtinas draudžiamąjį įvykio faktui, pasekmėms ir draudimo išmokos dydžiui nustatyti, dėdamas reikiamas pastangas.

⁴³VASILIAUSKAS A. Verslo draudimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2003. P. 71.

⁴⁴BARANAUSKAS E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003, Nr. 37(29). P. 65.

⁴⁵KAUSTEKLYTĖ-TUNKEVIČIENĖ S. Draudimo išmokos ir žalos atlyginimo panašumai bei skirtumai: ar draudimo išmoka laikytina žalos atlyginimu? // Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2010, Nr. 4 (8). P. 290.

Siekiant užtikrinti, kad draudikas neatliktų draudžiamąjį įvykio fakto tyrimo aplinkybių tik dėl akių, įstatyme imperatyvai nurodyta, kad draudikas neturi teisės išmokėti draudimo išmoką ar atsisakyti ją mokėti, neįsitikinęs draudžiamąjį įvykio buvimu bei atsisakyti išmokėti draudimo išmoką, nepatikrinęs visos jam prieinamos informacijos (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 3 dalis). Tokiu būdu draudikui yra užkertamas kelias piktnaudžiauti teise mokėti draudimo išmoką neesant tam teisėto pagrindo. Kadangi gali pasitaikyti atvejų kada pats draudikas būtų suinteresuotas draudimo išmokos išmokėjimu. Pavyzdžiui, jeigu draudėjas yra stambi įmonė, draudikas, įvertinęs galimas draudimo įmokas ateityje, gali priimti sprendimą išmokėti draudimo išmoką, kai draudžiamasis įvykis yra diskutuotinas⁴⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad net tik Lietuvos, bet ir kitų užsienio šalių, pavyzdžiui: JAV, teisės aktai reglamentuoja, kad draudikas privalo tinkamai ir pilnai ištirti aplinkybes net ir tais atvejais, kai jos atrodo visiškai akivaizdžios⁴⁷.

Draudimo funkcija yra kompensuoti draudėjo patirtą žalą, konstatavus, kad ji padaryta draudimo objektui. Įstatymas ir konkrečios draudimo rūšies taisyklės nustato išimtis, kada draudėjo patirta žala visiškai ar iš dalies nekompensuojama, todėl, draudėjui kreipusis dėl draudimo išmokos išmokėjimo, draudikas turi teisę jos nemokėti.

LAT pažymėjo, kad teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką „yra sankcija už draudimo sutarties sąlygų pažeidimą, vertintina kaip teisė vienašališkai atsisakyti vykdyti prievolę. Galimybę pasinaudoti tokia teise įstatymo ar sutarties nustatytais atvejais numato CK 6.59 straipsnis. Teisė vienašališkai atsisakyti vykdyti prievolę siejama su prievolės pobūdžiu, kitos šalies padarytu savo prievolių pažeidimu arba šalių susitarimu, vadovaujantis sutarties laisvės principu. Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalis nustato draudiko teisės atsisakyti mokėti arba sumažinti draudimo išmoką atsiradimo sąlygą – draudėjo padarytą draudimo sutarties sąlygų pažeidimą, taip pat šios teisės įgyvendinimo tvarką: draudikas privalo įvertinti draudėjo kaltę, pažeidimo sunkumą ir priežastinį ryšį su draudiminiu įvykiu bei žalos dydį ir, tik atsižvelgdamas į šias sąlygas, gali atitinkama apimtimi įgyvendinti teisę atsisakyti įvykdyti prievolę. Pabrėžtina, kad įstatymas, numatydamas vienai šaliai teisę vienašališkai atsisakyti vykdyti prievolę, neatima iš kitos šalies teisės ginčyti tokios teisės taikymo pagrįstumą, apimtis, o kai tokia sąlyga numatyta sutartyje – ir jos teisėtumą“⁴⁸.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad draudiko teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti yra glaudžiai susijusi. LAT savo praktikoje konstatavo, jog „draudiko teisė mažinti draudimo išmoką atsiranda tais pačiais pagrindais, kaip ir teisė atsisakyti mokėti draudimo

⁴⁶KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 138.

⁴⁷ANDERSON D. H., BERKELEY J. B., DOUGLAS M. D. ir kt. 50 Insurance Cases Every Self-Respecting Attorney or Risk Professional Should Know. Dallas: International Risk Management Institute, 2012. P. 50.

⁴⁸Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-521/2004, kat. 67, 31.4.

išmoką. Iš esmės tai – tos pačios teisės įgyvendinimo apimties klausimas. Įstatymui detaliam nereglamentuojant šios draudiko teisės įgyvendinimo, atsiranda galimybė draudikui piktnaudžiauti šia teise ir esant toms pačioms sąlygoms, vienais atvejais draudimo išmoką mažinti, kitais – atsisakyti ją mokėti. Draudimo išmokos nemokėjimas iš esmės reiškia draudėjo draudiminės apsaugos nuo atitinkamų rizikų praradimą. Pats draudimo tikslas neleidžia bet kokio pažeidimo, neatsižvelgiant į jo reikšmę, laikyti pagrindu atimti teisę į draudimo išmoką. Daugelio draudiminių įvykių atveju draudėjas dėl neatidumo, aplaidumo, patirties stokos ar kitų priežasčių, nevykdydamas ar netinkamai vykdydamas draudimo taisyklėse numatytas pareigas, sudaro papildomas sąlygas šiam įvykiui įvykti, tačiau ne visi draudimo sutarties pažeidimai yra draudiminių įvykių priežastys. Kai kurie pažeidimai neturi įtakos draudiminiam įvykiui ar žalos dydžiui. Todėl visais atvejais draudiko sprendimą: atsisakyti mokėti draudimo išmoką ar tik šią išmoką mažinti ir mažinimo dydį turi lemti Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje nustatyti kriterijai⁴⁹.

Atlikus teisės aktų sistemine analizę akivaizdu, kad draudikas gali įgyti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką keletu savarankiškų pagrindų. Apibendrinant galima išskirti tris pagrindinius atvejus kuomet draudikas, vadovaudamasis teisės aktų reglamentuojamomis taisyklėmis ir patikrinęs visą su draudiminiu įvykiu susijusią informaciją, gali įgyvendinti savo teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką:

1) draudėjas padarė draudimo sutarties pažeidimą. Kaip teigia teisės mokslų daktaras T. Kontautas, toks sutarties pažeidimas turi būti esminis ir dėl jo turi padidėti draudimo rizika, nuostolis po draudžiamą įvykių, turi būti apsunkintos draudikui teisės nustatyti draudžiamą įvykių faktą, aplinkybes, draudimo išmokos dydį, o subrogacija turi tapti negalima⁵⁰;

2) draudžiamasis įvykis atsitinka dėl draudėjo tyčios ar dėl didelio neatsargumo (tam tikrais įstatymų numatytais atvejais). Toks draudėjo kaltės formos išskyrimas yra pagrįstas, kadangi priešingu atveju draudėjui būtų suteikta teisė piktnaudžiauti draudiminio įvykių buvimu, o tai prieštarautų draudimo sutarties esmei, kadangi draudimo rizika materializuotųsi neatsitiktinai. Taigi draudiminis įvykis turi būti atsitiktinis. Jo įvykimas neturi būti įtakojamas draudėjo valios ar norų⁵¹.

3) įvykis yra nedraudžiamasis. Tai toks draudimo sutartyje nurodytas atsitikimas, kuriam įvykius draudikas nemoka draudimo išmokos;

Taigi tokias taisykles draudikams numato teisės aktai, siekiant įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Nors ši draudiko teisė pakankamai reglamentuota, teisės

⁴⁹Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-521/2004, kat. 67, 31.4.

⁵⁰KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 142.

⁵¹ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D. Draudimo veikla. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005, P. 47.

aktų nuostatos iš esmės nesikeitė gan ilgą laiką, o teismų praktika daugeliu klausimų turėtų būti susiformavusi, tačiau vis dar kyla ginčų draudikui įgyvendinant šią teisę. Dažnai draudikai, remdamiesi draudimo sutarčių nuostatomis, įrodinėja, tinkamas draudimo apsaugos ribas, o draudėjai laiko, kad draudikas savavališkai jas siaurina, ir įrodinėja, kad tam tikras veiksmas ar įvykis turėtų būti pripažintas draudžiamuoju⁵². Taigi draudėjo ir draudiko ginčai pagrįste yra susiję su įrodinėjimo problema, kuomet siekiama įrodyti arba paneigti aplinkybes draudikui suteikiančias teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

2.2. Draudiko teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir atleidimas nuo draudimo išmokos mokėjimo

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso LIII skyriuje „Draudimas“ reglamentuojami atvejai kuomet draudikas yra atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo. Vadovaujantis CK nuostatomis, draudikas yra atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo, jeigu draudžiamasis įvykis įvyko dėl draudėjo, apdraustojo ar naudos gavėjo tyčios, tačiau Draudikas privalo mokėti draudimo išmoką, jeigu tyčiniai veiksmai ar neveikimas yra socialiai vertingi (būtinąjį gintis, pilietinės pareigos atlikimas ir kt.) (CK 6.1014 straipsnio 1 dalis). Tačiau ši kodekse numatyta draudiko teisė nėra absoliuti draudikas neatleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo, jeigu žala gyvybei ar sveikatai padaryta dėl atsakingo už žalą asmens kaltės (CK 6.1014 straipsnio 3 dalis) arba draudėjo mirtis įvyko dėl savižudybės, bet draudimo sutartis galiojo daugiau kaip trejus metus (CK 6.1014 straipsnio 4 dalis).

Iš šiame straipsnyje nurodytų draudiko atleidimo mokėti draudimo išmoką pagrindų akivaizdu, kad CK 6.1014 straipsnis, išskyrus jo 5 dalį, taikomas tais atvejais, kai draudiminis įvykis įvyko dėl sąmoningų draudėjo, naudos gavėjo ar apdraustojo tyčinių veiksmų ar dėl šių asmenų didelio neatsargumo. Tuo tarpu atsisakymas mokėti draudimo išmoką nesiejamas vien tik su draudėjo kaltės forma padarant draudimo sutarties pažeidimą, nes yra reikšmingos ir kitos Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje įvardijamos sąlygos.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad LAT pažymėjo, jog „draudikui sprendžiant draudimo išmokos nemokėjimo klausimą, reikia atskirti atsisakymą mokėti draudimo išmoką nuo atleidimo mokėti draudimo išmoką, kuris numatomas CK 6.1014 straipsnyje, nes, naudojantis šiomis skirtingomis teisėmis, būtina vadovautis skirtingais įstatymo reikalavimais, nustatančiais šių teisių įgyvendinimą. Pavyzdžiui, konstatavus draudiko tyčinius veiksmus, nurodytus CK 6.1014 straipsnyje, sukėlusius draudiminį įvykį, netaikytini Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalies

⁵²ŠENAVIČIUS V., TALUTIS T. Vartotojų teisių apsauga draudimo sektoriuje sujungus finansų rinkų priežiūrą // Viešoji politika ir administravimas. 2012, T. 11, Nr. 3. P. 514.

reikalavimai draudimo išmokos nemokėjimą sieti su šioje dalyje išvardytais kriterijais, nes draudikas įstatymo jau yra atleistas nuo draudimo išmokos mokėjimo. Teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką ar ją mažinti pagrindai nustatomi draudimo taisyklėse. Ar šia teise naudotis, konkrečiu atveju sprendžia pats draudikas. Draudikui nusprendus pasinaudoti jam suteikta teise visiškai ar iš dalies atsisakyti vykdyti prievolę, jis privalo įvykdyti Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalies reikalavimus, kurie riboja galimybę piktnaudžiauti minėta teise, t. y. dėl nereikšmingo pažeidimo atsisakyti vykdyti prievolę⁵³.

Taigi atribojant draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir draudiko atleidimą nuo draudimo išmokos mokėjimo būtina pažymėti, kad šios draudiko teisės yra įgyvendinamos skirtingais pagrindais. Atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo atveju, draudikas privalo įrodyti aplinkybes, atleidžiančias jį nuo draudimo išmokos mokėjimo ar suteikiančias teisę sumažinti draudimo išmoką (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalis), o atsisakydamas mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, draudikas privalo įvertinti draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalis).

Atkreiptinas dėmesys, kad aukščiau minimos įstatymų normos atleidžiančios draudiką nuo draudimo išmokos mokėjimo ir reglamentuojančios draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, neapibrėžia absoliučiai visų atvejų. Tiek Draudimo įstatyme, tiek ir CK straipsniuose galima surasti normų reglamentuojančių šias teises. Pavyzdžiui, Draudimo įstatymo 103 straipsnyje reglamentuojama, kad turto draudimo sutartyje galima nustatyti atvejus, kuriais draudikas atleidžiamas nuo pareigos mokėti draudimo išmoką, jei draudžiamasis įvykis įvyksta dėl draudėjo ar apdraustojo didelio neatsargumo. Tuo tarpu CK įtvirtinta norma reglamentuojanti, jog jeigu draudėjas (naudos gavėjas) neįvykdo pareigos pranešti apie draudiminį įvykį draudimo sutartyje numatytu terminu ir būdu, draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti, atsižvelgdamas į tai, ar draudėjas savo pareigos neįvykdė tyčia ar dėl neatsargumo, išskyrus atvejus, kai įrodoma, kad apie draudiminį įvykį draudikas sužinojo laiku arba kai nepranešimas apie draudiminį įvykį neturi įtakos draudiko pareigai išmokėti draudimo išmoką (CK 6.1012 straipsnio 2 dalis).

⁵³Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-521/2004, kat. 67, 31.4.

III. DRAUDIKO TEISĖS ATSISAKYTI MOKĖTI DRAUDIMO IŠMOKĄ ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA

Draudikui yra suteikiama diskrecijos teisė draudimo taisyklėse nustatyti atvejus kuomet jis yra atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo. Kadangi įstatymai nenumato draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindų. LAT pažymėjo, kad „dėl to bet kuriuo atveju – pasiūlydama standartines ar modifikuotas draudimo rūšies sutarties sąlygas – draudimo įmonė turi užtikrinti sutarties sąlygų teisinį apibrėžtumą, jų suderinamumą. Teismas, nagrinėdamas bylą, turi įvertinti sutarties turinį šiuo aspektu, nes draudėjo teisės ir interesai turi būti ginami prioritetiškai, siekiant jų apsaugoti nuo galimų nesąžiningų draudimo sutarties sąlygų, ir taip užtikrinti sutarties šalių interesų pusiausvyrą“⁵⁴. „Kai draudimo sutartis sudaroma pagal draudiko vienašališkai nustatytas sąlygas, draudėjas laikomas silpnesne sutarties šalimi, o draudikui taikoma griežtesnė sutartinė atsakomybė. Teismų praktikoje draudimo bylose pažymima, kad draudimo santykiuose stipresniosios šalies profesinei veiklai keliami didesni reikalavimai“⁵⁵. „Kilus abejonių dėl sutarties sąlygų, sutartis aiškinama pagal CK 6.193 straipsnyje nustatytas taisykles. Vadinasi, kai sutarties sąlygos yra neapibrėžtos, nevienareikšmės, tarp savęs nesuderinamos, teismas privalo aiškinti sutartį sąžiningai, atsižvelgdamas į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą, sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai, taip pat į tai, kad draudimo santykiuose draudėjas yra silpnesnioji sutarties šalis“⁵⁶.

Taigi analizuojant draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematiką svarbu atkreipti dėmesį į tai, kokiais pagrindais draudikas numato teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Ar tiksliai ir nedviprasmiškai apibrėžia šalių teises ir pareigas. Ar įvardydamas draudžiamuosius ir nedraudžiamuosius įvykius per ne lyg nesusiaurina draudimo apsaugos ribų. Kadangi kilus ginčui dėl šių aplinkybių draudikas, kaip stipresnioji draudimo sutarties šalis, parengusi draudimo taisykles, gali netekti teisės remtis konkrečia draudimo sutarties sąlyga atsisakydamas mokėti draudimo išmoką, nes ji bus interpretuojama draudėjo naudai.

⁵⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 24 d. nutartis civilinėje byloje N. P. v. UAB „Ergo Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-911/2002, kat. 67.

⁵⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje O. D. v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-1150/2003, kat. 21.2.2.9; 37.6; 37.7; 67.

⁵⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje I. B. v. UAB „PZU Baltija“, bylos Nr. 3K-3-48/2006, kat. 73.

3.1. Draudimo sutarties pažeidimai

Neretai draudikams kyla problemų, įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, draudėjui pažeidus draudimo sutartį. LAT yra konstatavęs, kad „draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje nustatyta draudiko teisės atsisakyti mokėti arba sumažinti draudimo išmoką atsiradimo sąlyga – draudėjo padarytas draudimo sutarties sąlygų pažeidimas, o taip pat šios teisės įgyvendinimo tvarka – draudikas privalo atsižvelgti į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką ar ją sumažinti pagrindai nustatomi draudimo taisyklėse. Draudiko sprendimą atsisakyti mokėti draudimo išmoką turi lemti Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje nustatyti kriterijai. Ypač reikšmingas kriterijus yra sutarties pažeidimo priežastinis ryšys su draudžiamuoju įvykiu“⁵⁷. Atrodo LAT pozicija yra aiški, tačiau iš teisminių ginčų gausos galima daryti išvadą, kad draudikams įgyvendinant šią teisę neretai kyla problemų.

Vienas iš esminių draudimo sutarties pažeidimų yra pagrindinės draudėjo pareigos neįvykdymas – draudimo įmokos nesumokėjimas. Draudėjui mokant draudimo sutartyje numatytas įmokas draudikas įsipareigoja suteikti draudiminę apsaugą ir įvykus draudžiamajam įvykiui mokėti draudimo išmoką. Draudėjo mokėjimai yra reikšmingas draudimo sutarties atributas, kadangi pagal draudimo sampratą (konceptiją) draudikas negali nemokamai prisiimti svetimos rizikos⁵⁸. Draudimo įmokų apskaičiavimo tvarka, pagrindai ir mokėjimo terminai turi būti numatyti draudimo sutartyje. Draudimo šalims įstatymas numato diskrecijos teisę savarankiškai draudimo sutartyje susitarti nuo kada įsigalioja draudimo sutartis, tačiau šalims nesusitarus laikoma, kad draudimo sutartis įsigalioja nuo to momento, kai draudėjas sumoka visą ar pirmą draudimo įmoką (premiją) (CK 6.996 straipsnis). Nesumokėjus draudimo įmokos draudimo sutartyje nustatytu laiku, draudimo apsauga gali būti sustabdoma ir atnaujinta tik ją sumokėjus, tačiau apie tai draudikas turi pranešti raštu, nurodydamas, kad per 15 dienų, o gyvybės draudimo atveju – per 30 dienų nuo pranešimo gavimo draudėjui nesumokėjus draudimo įmokos ar jos dalies draudimo apsauga bus sustabdyta ir atnaujinta tik draudėjui sumokėjus draudimo įmoką ar jos dalį (Draudimo įstatymo 94 straipsnio 1 dalis). Sumokėjus įmoką, draudimo apsauga yra taikoma toliau. Jei draudžiamasis įvykis įvyko draudimo apsaugos sustabdymo metu, draudikas turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

⁵⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „HUAN YU“ v. UADB „Seesam Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-225/2010 kat. 73.

⁵⁸ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999. P. 181.

Taigi priklausomai nuo to ar draudėjas nesumokėjo pirmosios, ar periodinės draudimo įmokos, draudikas gali įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką skirtingais pagrindais. Jei tarp šalių nėra susitarta kitaip, nesumokėjęs pirmosios draudimo įmokos draudikas turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką visais atvejais, kadangi draudimo sutartis, o kartu ir draudiminė apsauga neįsigalioja. Nesumokėjęs periodinės įmokos draudikas turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką tik tuo atveju, jei draudžiamasis įvykis įvyko draudiminės apsaugos sustabdymo metu.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad draudikas neturi teisės sustabdyti draudimo apsaugos, jei draudėjas nesumokėjo draudimo įmokos dėl draudiko kaltės arba nuo draudėjo nepriklausančių aplinkybių. Pavyzdžiui, byloje UAB „Almarūnas“ (draudėjas, ieškovas) v. UAB „Ūkio draudimas“⁵⁹ (draudikas, atsakovas), buvo sudaryta draudimo sutartis, kuria buvo apdraustas vilkikas „MAN“. Įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas atsisakė išmokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog draudėjas eilinę draudimo įmoką turėjo sumokėti iki 1998 m. gruodžio 2 d., sumokėjo tik 1998 m. gruodžio 15 d, todėl draudimo sutartis nuo 1998 m. gruodžio 2 d. buvo pasibaigusi ir draudiminė apsauga negaliojo. Eismo įvykis atsitiko 1998 m. gruodžio 11 d., t.y. laikotarpiu, kai draudiminė apsauga, pasak draudiko, nebuvo teikiama. LAT šioje byloje pažymėjo, kad „šalims bendradarbiaujant susiformavo atsiskaitymo praktika – draudėjas eilines įmokas moka pagal draudiko pateiktas sąskaitas-faktūras. <...> Tokie šalių konkludentiniai veiksmai, nustatantys atsiskaitymo tvarką, atitiko <...> prievolės šalių bendradarbiavimo principą, pagal kurį kreditorius ir skolininkas visokeriopai turi vienas kitam padėti įvykdyti prievolę. <...> civilinių teisių įgyvendinimas negali prieštarauti geriems papročiams, jų paskirčiai. Esant tokioms aplinkybėms, ieškovas turėjo pakankamą pagrindą pasitikėti atsakovu ir manyti, kad draudimo įmokos bus mokamos tik po to, kai atsakovas pateiks sąskaitą-faktūrą“⁶⁰. LAT šioje byloje draudėjo UAB „Almarūnas“ kasacinį skundą tenkino ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą, kuriuo draudikas buvo įpareigotas išmokėti draudimo išmoką. Šia nutartimi teismas Draudimo įstatymo 94 straipsnyje įtvirtintą draudimo apsaugos sustabdymo institutą iš esmės prilygino specialiajam prievolės vykdymo sustabdymo institutui, numatytam CK 6.58 straipsnyje. Taigi draudikui norint atsisakyti mokėti draudimo išmoką vadovaujantis draudimo apsaugos sustabdymo institutu dėl to, kad draudėjas nesumokėjo eilinės draudimo įmokos, būtina atsižvelgti į tarp šalių nusistovėjusią draudimo įmokų mokėjimo praktiką.

⁵⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Almarūnas“ v. UAB „Ūkio draudimas“, bylos Nr. 3K-3-591/2000 kat. 67.

⁶⁰Ten pat.

Praktikoje yra kilę ginčų ir dėl pirmosios draudimo įmokos sumokėjimo, draudimo sutarties įsigaliojimo ir draudiminės apsaugos atsiradimo momento. Kuomet draudimo taisyklėse iš esmės buvo nurodoma, kad draudimo sutartis įsigalioja draudimo polise nurodytą dieną, bet ne anksčiau kaip kitą dieną po draudimo įmokos sumokėjimo. Tuo tarpu draudėjui buvo išduodamas draudimo polisas, kuriame nurodoma konkreti draudiminės apsaugos įsigaliojimo data. Tokia situacija susiklostė tarp VŠĮ „Įstros aerodromas“ (draudėjas, ieškovas) ir UAB „BTA draudimas“ (draudėjas, atsakovas), kai 2004 m. kovo 2 d. buvo sudarytos trys draudimo sutartys, kuriomis nuo nelaimingų atsitikimų buvo apdrausta piloto darbo vieta lėktuve. 2004 m. balandžio 19 d. įvyko nelaimingas atsitikimas, kurio metu sudužo lėktuvas ir žuvo jame skridę R. Ž. ir D. I. Draudėjas 2004 m. balandžio 20 ir 22 d. pranešė draudikui apie draudžiamąjį įvykį, o 2004 m. spalio 7 d. kreipėsi su prašymu išmokėti draudimo išmokas, tačiau pirmąją draudimo įmoką sumokėjo tik 2004 m. spalio 20 d. Draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas, kad draudėjui nesumokėjus pirmosios draudimo įmokos draudiminė apsauga neįsigaliojo ir draudiminė apsauga nebuvo suteikta. Šiame ginče LAT konstatavo, „kad atsakovo (draudiko) parengtos draudimo taisyklių, kurios yra sudėtinė ginčo šalių sudarytų draudimo sutarčių dalis, nuostatos dėl draudimo sutarčių įsigaliojimo momento yra dviprasmiškos ir prieštaringos, ir iš jų neaišku, ar draudimo sutarties įsigaliojimo momentas siejamas su draudimo įmokos (pirmos draudimo įmokos) sumokėjimu ar su draudimo liudijime (polise) nurodyta data. Esant tokiai situacijai, teismai apie ginčo šalių sudarytų draudimo sutarčių įsigaliojimo momentą turėjo spręsti analizuodami šalių pasirašytų draudimo liudijimų (polisų) sąlygas ir vertinti jas vadovaudamiesi sutarčių, sudarytų prisijungimo būdu, aiškinimo taisyklėmis (CK 6.185–6.187, 6.193 straipsniai). <...> Pagal CK 6.187 straipsnį, jeigu sutarties standartinės sąlygos prieštarauja nestandartinėms, pirmenybė teikiama nestandartinėms, t. y. individualiai šalių aptartoms sąlygoms. CK 6.193 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad tais atvejais, kai abejojama dėl sutarties sąlygų, jos aiškinamos tas sąlygas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai. Visais atvejais sutarties sąlygos yra aiškinamos sutartį prisijungimo būdu sudariusios šalies naudai“⁶¹. LAT pozicija yra konkreti ir aiški, pirmenybė, turi būti teikiama šalių individualiai aptartoms draudimo sutarties sąlygoms t.y. draudimo sutarties įsigaliojimo momentas yra siejamas su draudimo polise nurodyta data. Aplinkybė, kad tarp draudžiamąjo įvykio ir draudimo įmokos sumokėjimo praėjo nemažas laiko tarpas yra neaktuali, nes draudikas pats

⁶¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VŠĮ „Įstros aerodromas“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-600/2006 kat. 73.1; 73.2.5.6; 73.2.6.1 (S).

nepasinaudojo draudiminės apsaugos sustabdymo institutu. Analogiškos, pozicijos LAT laikėsi ir byloje UAB „Jujūra“ v. UAB „BTA draudimas“⁶².

Taigi ne visais atvejais draudimo sutarties įsigaliojimas ir draudiminės apsaugos atsiradimas nustatomas pagal draudimo įmokos sumokėjimo momentą, todėl draudimo įmokos sumokėjimo termino praleidimas draudimo sutarties įsigaliojimui gali būti nereikšmingas. LAT praktikoje laikomasi pozicijos, kad tarp šalių susiformavo draudimo sutartiniai santykiai ir draudimo apsauga įsigaliojo sutartyje nustatytais individualiai aptartomis sąlygomis. Šiuo atveju draudikams siekiant išvengti ginčų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, draudikui būtina išduoti draudimo polisą (liudijimą) tik, kai draudėjas sumoka pirmą draudimo įmoką arba draudimo polise reikia aiškiai nedviprasmiškai nurodyti, kad draudimo apsauga įsigalioja tik sumokėjus pirmą draudimo įmoką, konkrečia kalendorine data neįvardijant draudimo apsaugos įsigaliojimo momento.

Taip pat kyla ginčų draudikui įgyvendinant savo teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas, draudimo sutartyje nustatytu būdu ir terminu, neįvykdo pareigos pranešti apie draudžiamąjį įvykį. Savaime suprantama, kad įvykus draudžiamajam įvykiui draudikas nori, kuo operatyviau sužinoti apie šį atsitikimą, kad galėtų tiksliai ištirti įvykio aplinkybes, esant reikalui imtis priemonių žalai sumažinti, įvertinti padarytus nuostolius ir apskaičiuoti draudimo išmokos dydį. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šiuo atveju draudiko teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką yra ribojama. Nepriklausomai nuo draudėjo kaltės formos draudikas neturi teisės atsisakyti mokėti draudimo išmokos, jei laiku sužinojo apie draudžiamąjį įvykį (pavyzdžiui, iš naudos gavėjo) arba nepranešimas apie įvykį neturi įtakos pareigai mokėti draudimo išmoką (CK 6.1012 straipsnio 2 dalis).

Byloje UAB „VB lizingas“ (naudos gavėjas, ieškovas) v. UADB „Preventa“⁶³ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, draudikui atsisakius mokėti draudimo išmoką, motyvuojant tuo, kad draudėjas pažeidė draudimo sutartį apie automobilio vagystę nepranešdamas per 1 valandą telefonu ir nepateikdamas draudikui pranešimo apie vagystę per 24 valandas raštu. Draudėjas sužinojęs apie vagystę nedelsdamas apie įvykį pranešė policijai (2002 m. vasario 8 d. (penktadienį) 21 val.), o draudikui žodžiu ir raštu pranešė 2002 m. vasario 11 d. 14 val. 15 min., pirmadienį. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas naudos gavėjo ieškinį tenkino ir priteisė draudimo išmoką. Apeliacinės instancijos teismas panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir naudos gavėjo ieškinį atmetė, LAT palaikė apeliacinės instancijos teismo poziciją.

⁶²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Jujūra“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-263/2009 kat. 73.2.5.5; 42.6; 114.11; 95.2.

⁶³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „VB lizingas“ v. UADB „Preventa“, tretieji asmenys – K. S. ir UAB „Firmamentum“, bylos Nr. 3K-3-1194/2003 kat. 67.

Mūsų nuomone, tokia LAT pozicija diskutuotina, nes išimtinai proteguoja draudiko interesus. Teismas, neanalizavo ar vienos valandos terminas yra protingas laiko tarpas pranešti apie įvykį draudikui CK 6.53 straipsnio 2 dalies prasme. Kadangi sutartyje numatytas naikinamasis terminas, per kurį draudėjui nepranešus apie draudžiamąjį įvykį draudiko prievolė mokėti draudimo išmoką pasibaigia, privalo būti protingas. Nors tuo metu galiojusiame Draudimo įstatyme ir nebuvo reglamentuojama, kokiomis konkrečiomis sąlygomis privalo vadovautis draudikas atsisakydamas mokėti draudimo išmoką, tačiau teismai nesivadovavo CK 6.1012 straipsnio 2 dalimi t.y. nevertino, kokią įtaką nepanešimas apie įvykį draudimo sutartyje nustatytu laiku turėjo draudiko pareigai mokėti draudimo išmoką. Taigi, mūsų nuomone, teismai nenustatinėjo ar draudikas teisėtai atsisakė mokėti draudimo išmoką. Vėlesnėje nutartyje LAT iš esmės atsižvelgė būtent į aukščiau išvardintas pastabas.

Byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „A. transportas“; UAB DK „PZU Lietuva“⁶⁴ draudėjui apie draudžiamąjį įvykį pranešus tik po septynių mėnesių LAT konstatavo, kad draudėjui neįvykdžius pareigos laiku pranešti apie draudžiamąjį įvykį, draudikui išnyko bet kokios galimybės ištirti draudžiamąjį įvykį, todėl draudikas pagrįstai turėjo teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Neesant CK 6.1012 straipsnio 2 dalyje įvardytų išimčių bei atsižvelgus į visas Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardytas sąlygas. Taigi teismas šioje byloje draudėjo pareigos nevykdymą, nepranešimą apie draudžiamąjį įvykį sutartyje nurodytu terminu, laikė esminiu draudimo sutarties pažeidimu ir konstatavo, kad draudikas pagrįstai atsisakė išmokėti draudimo išmoką.

Kitoje nutartyje LAT savo poziciją pakeitė, iš esmės atsižvelgdamas į draudėjo, laiku neįvykdžiusio pareigos pranešti apie draudžiamąjį įvykį, kaltės formą. Byloje „UAB „Arijus“ (ieškovas, draudėjas) v. „If P&C Insurance“ AS (atsakovas, draudikas) kilo ginčas, kadangi draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką, nes draudėjas pažeidė pareigą per septynias kalendorines dienas informuoti draudiką apie draudžiamąjį įvykį. Draudėjas apie draudžiamąjį įvykį (krovinio sugedimą dėl refrižeratoriaus gedimo) sužinojo 2005 m. liepos 3 dieną, o draudikui apie jį pranešė tik 2005 m. lapkričio 24 d. t.y. daugiau nei keturiais mėnesiais praleidęs draudimo sutartyje numatytą terminą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai sprendė, kad pareigos informuoti apie draudžiamąjį įvykį nevykdymas buvo esminis draudimo sutarties pažeidimas. Tuo tarpu LAT konstatavo, „kad byloje nėra duomenų apie tai, kad kasatorius nepranešė atsakovui laiku apie draudiminį įvykį tyčia – siekdamas sąmoningai suklaidinti atsakovą apie žalos dydį ir apsunkinti jo pareigą nustatyti draudiminio įvykio aplinkybes, sudaryti kliūtis imtis priemonių žalai sumažinti. <...> Negalima būtų šiuo atveju konstatuoti ir

⁶⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „A. transportas“; UAB „PZU Lietuva“, tretieji asmenys – UAB „Girteka“, Vilniaus teritorinė muitinė, S. U. ir A. P., bylos Nr. 3K-3-165/2009 kat. 60, 73.2.6.2, 38, 24.3 (S).

esminio draudimo sutarties pažeidimo fakto, nes nurodytas draudimo sutarties pažeidimas nenulėmė draudžiamąjį įvykią, kaip tokio, t. y. kroviny s buvo sugadintas ir tapo netinkamas vartoti ne dėl pareigos pranešti draudėjui apie draudžiamąjį įvykią pažeidimo, draudžiamasis įvykis nėra sutarties pažeidimo rezultatas. <...> pagal byloje nustatytus duomenis teismams nebuvo pagrindo konstatuoti esminio draudimo sutarties pažeidimo, teikiančio atsakovui pagrindą atsisakyti išmokėti draudimo išmoką ieškovui (CK 6.1012 straipsnio 2 dalis, Draudimo įstatymo 82 straipsnio 7 dalis). Tačiau teisėjų kolegija sutinka su teismų išvada, kad, ieškovui laiku nepranešus apie draudžiamąjį įvykią, atsakovas neteko galimybės duoti nurodymų ieškovui operatyviai organizuojant sugadinto krovinio apžiūrą ir žalos sumažinimo klausimais, dalyvauti sprendžiant dėl krovinio tolesnio gabenimo, spręsti dėl krovinio panaudojimo, taip sumažinant nuostolius. Dėl to teisėjų kolegija, įvertinusi susiklosčiusią teisinę situaciją pagal byloje esančius duomenis, konstatuoja, kad ieškovo tinkamas nepranešimas apie draudžiamąjį įvykią atsakovui galėtų būti pagrindas spręsti dėl draudimo išmokos mažinimo⁶⁵. LAT šioje nutartyje ne tik atsižvelgė į draudėjo kaltės formą, bet ir vertino draudimo sutarties pažeidimą su draudžiamąjį įvykią kilimu t.y. nustatinėjo priežastinį ryšį tarp draudimo sutarties pažeidimo ir draudžiamąjį įvykią. Tokia teismo pozicija yra pagrįsta, tačiau kyla klausimas ar taip nėra pažeidžiamas draudimo sutartyje numatytas draudiko prievolės mokėti draudimo išmoką naikinamasis terminas, draudėjui neįvykdžius pareigos pranešti apie draudžiamąjį įvykią.

Taigi draudikui siekiant pasinaudoti teise atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas nevykdė pareigos tinkamai ir laiku pranešti apie draudžiamąjį įvykią draudikui, būtina atsižvelgti į Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje numatytas sąlygas. Tik nustačius minėtas sąlygas ir neesant CK 6.1012 straipsnio 2 dalyje įvardytų išimčių bei nustačius, kad draudėjas tyčia nepranešė apie draudžiamąjį įvykią, sąmoningai siekdamas suklaidinti draudiką ir apsunkinti jo pareigą nustatyti draudiminio įvykią aplinkybes, ar sudaryti kliūtis žalai įvertinti bei sumažinti, draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

LAT praktikoje pažymėjo, kad skiriamasis draudiko veiklos požymis yra tai, kad jo veikla susijusi su tam tikra rizika, t. y. draudėjas moka draudimo įmokas, o draudikas rizikuoja, kadangi jis perima iš draudėjo pastarojo riziką – nuostolių atsiradimo tikimybę ir tam tikro jų dydžio galimybę⁶⁶. Rizika turi būti reali bei įmanoma, priešingu atveju – rizikos nebus. Draudikui labai svarbu tinkamai įvertinti riziką, nes draudimo rizikos apskaičiavimas turi tiesioginės įtakos draudimo įmokos dydžiui, kuris apskaičiuojamas pagal draudėjo prašyme

⁶⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Arijus“ v. „If P&C Insurance“ AS, bylos Nr. 3K-3-210/2010 kat. 60; 61 (S).

⁶⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Kelda“ v. UAB DK „Baltic Polis“, BUAB „Aukštaitijos statyba“, bylos Nr. 3K-3-1029/2003, kat. 67.

nurodytą draudimo sumą ir pasirinktas rizikas. Draudimo sutartimi draudikas prisiima draudėjo interesui gresiančią riziką arba jos dalį, t. y. draudimo rizika individualizuojama⁶⁷. Sudarant draudimo sutartį, neaišku, ar atsiras draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką, kokio dydžio ši išmoka bus, t.y. kada ir kaip materializuosis draudimo rizika⁶⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad draudimo rizika yra glaudžiai susijusi su draudimo objektu, nes draudimo rizikos laipsnis priklauso nuo draudimo objektui gresiančio pavojaus tikėtimumo. Draudimo objektas su ta rizika turi turėti nepastovų, laikiną ryšį ir negali būti veikiamas tos rizikos pavojaus iš anksto žinomo draudėjo ar draudiko⁶⁹. Pažymėtina, kad draudimo rizika nėra pastovi t.y. draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu draudimo objektui gresianti rizika gali sumažėti arba padidėti. Draudikui ypač svarbu žinoti apie draudimo rizikos padidėjimą, nes kartu su rizika padidėja ir draudžiamąjo įvykio tikimybė. CK 6.1010 straipsnio 1 dalyje draudėjui yra numatyta praeiga pranešti draudikui apie rizikos padidėjimą. Šios draudėjo pareigos nevykdymą draudimo taisyklėse draudikai dažnai įvardija, kaip pagrindą atsisakyti mokėti draudimo išmoką⁷⁰, tačiau praktikoje įgyvendinant šią teisę kyla problemų.

Tokio pobūdžio ginčas kilo byloje V. A. (draudėjas, ieškovas) ir UAB DK „Lindra“⁷¹ (draudikas, atsakovas). Draudėjas su draudiku sudarė Namų turto draudimo sutartį, kuria apdraudė dvi siuvinėjimo mašinas 90 000 Lt sumai. Šios siuvinėjimo mašinos buvo pavogtos. Draudėjas pranešė apie įvykį draudikui, tačiau draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką, motyvuodamas tuo, kad vagystės dieną draudėjas išjungė signalizaciją, įrengtą patalpose, kuriose buvo apdraustas turtas, tokiu būdu draudėjas pažeidė draudimo taisykles, nes padidino draudimo riziką ir apie tai per draudimo sutartyje numatytą terminą nepranešė draudikui. Byloje buvo nustatyta, kad draudimo taisyklėse nebuvo numatyta sąlyga, jog draudimo patalpose turi būti įvesta apsaugos signalizacija. Draudiko atstovas, sudarydamas draudimo sutartį, jokia forma draudėjui nenurodė, kad signalizacijos veikimas apskritai yra aktuali aplinkybė. Todėl tiek pirmosios tiek ir apeliacinės instancijos teismai draudėjo ieškinį tenkino visa apimtimi.

LAT konstatavo, jei draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas „teismas, nagrinėdamas ginčus dėl atsisakymo mokėti draudimo išmokas, turi nustatyti, ar šias sąlygas

⁶⁷СЕРЕБРОВСКИЙ В. И. Избранные труды. Очерки советского страхового права. – Москва: Статут, 1997. P. 392.

⁶⁸KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.. P. 65.

⁶⁹RAUDUVYTĖ I. Draudimo rizika draudimo sutartyje, konferencijos pranešimų medžiaga „Mūsų socialinis kapitalas – žinios“, Kaunas: Technologija, 2006. P. 212.

⁷⁰AB „Lietuvos draudimas“ Būsto draudimo taisyklės Nr. 64, 8 dalies 8.2; 8.3; 8.6 punktai. Prieiga per internetą: http://www.ld.lt/index.php/draudimas/draudimas_gyventojams/turiu_busta/78 Prisijungimo laikas: 2013-01-19; „If P&C Insurance AS“ Gyventojų turto draudimo taisyklių Nr. 017, 158 straipsnis 158.6 punktas. Prieiga per internetą: http://www.if.lt/web/lt/SiteCollectionDocuments/TaisyklesNuo20090701/Gyventoju_turto_draudimo_taisykles_nuo_20111110.pdf Prisijungimo laikas: 2013-01-19.

⁷¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. A. v. UAB DK „Lindra“, bylos Nr. 3K-3-250/2004, kat. 67.

draudikas tinkamai atskleidė, ar draudėjas su jomis sutiko ir žinojo jų nesilaikymo pasekmes. Nagrinėjamoje byloje nustatyta, kad draudikas, apibrėždamas turto saugojimo sąlygas, neatskleidė sąlygos, jog turto apsaugai būtinas patalpų apsaugos signalizacijos veikimas, o šios sąlygos nesilaikius ir draudėjui patyrus žalą, draudikas nėra atleidžiamas nuo pareigos ją atlyginti. <...> Nesant aiškiai nustatytų įpareigojimų draudėjui laikytis tam tikrų apdrausto turto apsaugos reikalavimų, draudėjas negali būti laikomas atsakingu už jų nesilaikymą. Priešingas sutarties sąlygų aiškinimas neatitiktų CK 6.193 straipsnio 1 dalies reikalavimo sutartis aiškinti sąžiningai, leistų draudikui nukrypti nuo jo paties nustatytų sutarties sąlygų, vienašališkai keisti sutartimi prisiimtus įsipareigojimus sau naudinga linkme, o tai prieštarautų anksčiau minėtiems civilinių santykių subjektų lygiateisiškumo, sutarties laisvės, teisinio apibrėžtumo, teisėtų lūkesčių principams⁷². LAT teismo pozicija pagrįsta, nes draudikas, kaip savo srities profesionalas turi tinkamai įvertinti riziką ir aiškiai bei nedviprasmiškai parengti draudimo taisykles. Jeigu draudimo taisyklių sąlygos suformuluojamos nepakankamai aiškiai, teismas, sprenddamas šalių ginčą dėl sutarties sąlygų vykdymo tinkamumo, sąlygas vertina draudėjo, kaip silpnesniosios draudimo teisinių santykių šalies, sutartį sudariusios prisijungimo būdu, naudai. Taip pat LAT šioje byloje pastebėjo, kad draudikas, atsisakydamas mokėti draudimo išmoką, nenustatinėjo priežastinio ryšio tarp signalizacijos neįjungimo ir vagystės. Apsaugos sistema blokavo langus ir duris, bet patalpose nebuvo judesio jutiklių. Į patalpas buvo įsibrauta išverčiant vidinę pastato sieną. Nors signalizacija ir būtų buvusi įjungta, ji nebūtų suveikusi apdrausto turto vagystės metu, todėl draudikas neturėtų teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką, net jei apsaugos signalizacijos įjungimo sąlyga būtų aptarta draudimo taisyklėse. Taigi draudikui atsisakant mokėti draudimo išmoką dėl draudimo sutarties sąlygų pažeidimo visuomet privaloma atsižvelgti, ar yra visos Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintos sąlygos.

Diskuototiną poziciją, kai draudėjas nepraneša apie draudimo rizikos padidėjimą draudikui, LAT pateikė byloje AB „Autoūkis“ (draudėjas, ieškovas) v. AB „Lietuvos draudimas“⁷³ (draudikas, atsakovas). Byloje buvo nustatyta, kad draudėjas neįvykdė draudimo sutartyje nustatyto reikalavimo ir nepranešė draudikui apie padidėjusią draudimo riziką (apdraustos transporto priemonės perdavimą naudotis komerciniais tikslais asmenims, nesusijusiems su draudėju darbiniais (tarnybiniais) santykiais). Pirmosios instancijos teismas draudėjo ieškinį atmetė, apeliacinės tenkino iš dalies. Tačiau LAT palaikė apeliacinės instancijos teismo poziciją ir konstatavo, kad „apeliacinės instancijos teismas ieškovo padarytą Taisyklių

⁷²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. A. v. UAB DK „Lindra“, bylos Nr. 3K-3-250/2004, kat. 67.

⁷³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Autoūkis“ v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – UAB „Hanza Lizingas“, R. R., bylos Nr. 3K-3-354/2004 kat. 67.

13.6.6 punkte nustatyto reikalavimo pažeidimą – pranešti draudikui apie draudimo rizikos padidėjimą – pripažino kaip suteikiantį teisę sumažinti draudimo išmokas, bet ne kaip pagrindą jos nemokėti. Tokį Taisyklių normos taikymą ir aiškinimą teismas parėmė galiojusių Draudimo įstatymu (17 straipsnio 1 dalimi) bei CK 6.1010 ir 6.1014 straipsniais nenumatančių minėto pažeidimo kaip savarankiško pagrindo nemokėti draudimo išmokos⁷⁴. Mūsų nuomone, tokia išvada yra teisiškai nepagrįsta, nes iš esmės apeliacinės instancijos teismas ir LAT, konstatavo, jog draudėjas, nepranešdamas apie rizikos padidėjimą, padarė draudimo sutarties pažeidimą. Todėl teismai turėjo įvertinti ar draudikas pagrįstai atsisakė mokėti draudimo išmoką vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalimi, tačiau to nepadarė. Nenustatinėjo draudimo sutarties pažeidimo sunkumo, priežastinio ryšio su draudžiamuoju įvykiu ir žalos dydžio. Be to, įstatymai nereglementuoja konkrečių draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindų, t.y. įstatymai draudikui suteikia teisę šiuos pagrindus nustatyti draudimo sutartyje.

Teismų praktikoje buvo kilęs klausimas ar draudžiamasis įvykis, sukeltas asmens neturintčio atitinkamo vairavimo stažo, nurodyto draudimo sutartyje, yra rizikos padidėjimas ir suteikia draudikui teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nustačius Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintas sąlygas. Pažymėtina, kad draudimo įmoka sutartyje nurodžius atitinkamą vairuotojo stažą yra mažesnė, nes mažesnė yra ir rizika. Šioje byloje LAT išaiškino, kad „nuo draudimo apsaugos apimties (sutarties galiojimo termino ir teritorijos, kitų sąlygų) pasirinkimo priklauso draudikui mokamo atlyginimo už prisiimtus įsipareigojimus – draudimo įmokos – dydis. Papildomos įmokos nesumokėjimas patvirtina, kad šalys nesusitarė dėl didesnės rizikos draudimo. <...> tuo atveju, kai nebuvo apdrausta vairuotojo, turintčio iki ketverių metų vairavimo stažą, žalos automobiliui padarymo rizika, draudikui neatsiranda pareiga mokėti draudimo išmoką, nes tokia rizika nepatenka į šios konkrečios draudimo sutarties dalyką. <..> Jeigu vairuotojo iki ketverių metų vairavimo stažo žalos padarymo rizika apskritai nebuvo apdrausta, tai nereikia ir informuoti draudiką apie aplinkybes, lemiančias tokios rizikos padidėjimą“⁷⁵. Anot LAT, nesumokėjus papildomos draudimo įmokos ir draudikui neprisiėmus papildomos rizikos, draudikui neatsiranda pareiga mokėti draudimo išmoką, nes tokia rizika nepatenka į draudimo sutarties dalyką. Tokia pozicija ypač naudinga draudikui, nes tokiu atveju atsisakant mokėti draudimo išmoką nebereikia atsižvelgti į Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintas sąlygas. Tačiau kyla klausimas, ar taip nėra pažeidžiama nepranešimo apie

⁷⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Autoūkis“ v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – UAB „Hanza Lizingas“, R. R., bylos Nr. 3K-3-354/2004 kat. 67.

⁷⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje G. E. v. UAB DK „PZU Lietuva“, tretieji asmenys – K. P., UAB „NORD/LB lizingas“, bylos Nr. 3K-3-315/2004, kat. 73.2.5.5.

padidėjusią draudimo riziką instituto esmė. Kadangi visuomet padidėjus rizikai draudikas nebūna prisiėmęs naujos padidėjusios rizikos ir ji nėra apdrausta bei nepatenka į draudiminės apsaugos apimtį. Vadinasi padidėjus rizikai draudiminė apsauga tiesiog negalioja, todėl draudikui nėra tikslinga atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nurodant, kad draudėjas nepranešdamas apie padidėjusią riziką pažeidė draudimo sutartį, nes tokiu atveju tektų atsižvelgti ar yra visos Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintos sąlygos.

Civilinėje teisėje įprasta, kad juridiniams asmenims yra keliami aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei fiziniams asmenims, o draudimo teisė ne išimtis. Tai patvirtino LAT byloje UAB „Limedika“ (draudėjas, ieškovas) v. AB „Lietuvos draudimas“⁷⁶ (draudikas, atsakovas), kurioje kilo ginčas dėl to, kad draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog draudėjas pažeidė draudimo sutartį, nes automobilio vagystės atveju privalėjo perduoti draudikui automobilio raktelių kompleksus. Byloje nustatyta, kad bendrovės darbuotojas, eidamas į susitikimą su verslo partneriais, automobilio raktelius, įsidėjo į vidinę striukės kišenę ir striukę paliko viešbučio rūbinėje, kuri saugoma viešbučio tarnautojų, taip pat stebima vaizdo kameromis. Po susitikimo iš rūbinės pasiėmęs striukę draudėjas darbuotojas pastebėjo, jog kišenėje nėra automobilio raktų, o išėjęs į lauką nerado ir automobilio.

Šioje byloje LAT konstatavo, kad „ieškovas, kaip kreditorius, pažeidė prievolę (CK 6.64 straipsnis), būtina išsiaiškinti, ar ieškovas atsako už šį savo pažeidimą. Iš bylos medžiagos matyti, kad ieškovas yra privatus juridinis asmuo (įmonė), kuris sudarė draudimo sutartį verslo tikslais. Pagal CK 6.256 straipsnio 4 dalį įmonė už sutartinės prievolės pažeidimą atsako visais atvejais, jeigu neįrodo, kad prievolė buvo pažeista dėl nenugalimos jėgos, išskyrus įstatymo ar sutarties numatytus atvejus. Automobilio raktų, signalizacijos pulto ir imobilizatoriaus raktų vagystės nagrinėjamu atveju negalima pripažinti *force majeure* aplinkybe, nes jeigu ieškovas būtų buvęs pakankamai atidus ir apdairus, jis būtų vagystės išvengęs“⁷⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas nepažymėjo, kas draudimo teisiniuose santykiuose yra visiškas ir netinkamas prievolės įvykdymas, nes tai gali būti svarbu draudikui atsisakant mokėti draudimo išmoką, kai draudėjas yra fizinis asmuo. Mūsų nuomone, visišku sutarties nevykdymu reikėtų laikyti esminių draudimo sutarties sąlygų nesilaikymą, pavyzdžiui, draudimo įmokų nemokėjimą, o netinkamu sutarties įvykdymu, tam tikrų draudiko reikalavimų nesilaikymą, pavyzdžiui imtis priemonių žalai sumažinti. Pažymėtina, kad draudikui atsisakant mokėti draudimo išmoką dėl draudimo sutarties pažeidimo, kai draudėjas yra juridinis asmuo, šiam asmeniui yra taikomi griežtesni atsakomybės standartai. Tai draudikui palengvina įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo

⁷⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Limedika“ v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – UAB „VB lizingas“, UAB DB „Raidra“, bylos Nr. 3K-3-591/2004, kat. 67.

⁷⁷Ten pat.

išmoką dėl draudimo sutarties sąlygų pažeidimo, nes juridinis asmuo už sutartinės prievolės pažeidimą atsako visais atvejais, jeigu neįrodo, kad prievolė buvo pažeista dėl nenugalimos jėgos, išskyrus įstatymo ar sutarties numatytus atvejus.

Draudikui įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas būtina atsižvelgti į pačios draudimo sutarties sąlygos turinį ir esmę. Taip pat ši sąlyga turi atitikti galiojančių teisės aktų reikalavimus.

Byloje UAB „Sigreta“ (draudėjas, ieškovas) ir UAB „Baltik garant“⁷⁸ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, kuomet automobilio vagystės atveju draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką, kadangi draudėjas pažeidė draudimo taisykles, perduodamas automobilį naudotis asmeniui, nesančiam darbo santykiuose su draudėju, kuriam išduotas įgaliojimas vairuoti automobilį nebuvo užregistruotas kelių policijoje. Byloje buvo nustatyta, kad šis taisyklių punktas neatitiko tuo metu galiojančių teisės aktų, nes tokio reikalavimo draudimo sutarties sudarymo ir galiojimo metu teisės aktai nebenumatė. Šioje byloje LAT konstatavo, kad „draudikas privalėjo atitinkamai pakoreguoti draudimo taisykles, o ne reikalauti, kad toks įgaliojimas būtų įregistruotas kelių policijoje, kadangi to jau nereikalavo teisės aktai. Kita vertus, ieškovas (draudėjas) galėjo protingai tikėtis, kad nesant teisės aktų reikalavimo registruoti išduotą įgaliojimą kelių policijoje, toks reikalavimas nebus numatytas ir draudimo sutartyje, todėl tokia Taisyklių 14.1 punkto nuostata vertintina kaip siurprizinė“⁷⁹. Pažymėtina, kad šioje byloje teismai nenustatinėjo ar draudėjas buvo tinkamai supažindintas su draudimo taisyklėmis, nes netikėtomis (siurprizinėmis) nelaikomos sutarties sąlygos, su kuriomis šalis aiškiai sutiko, kai jos tai šaliai buvo tinkamai atskleistos. Be to, LAT yra pažymėjęs, kad kai „draudėjas (ieškovas) yra juridinis asmuo jam taikomi didesni apdairumo, konkrečios situacijos įvertinimo reikalavimai“⁸⁰.

Taigi draudėjui siekiant įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad buvo padarytas draudimo sutarties sąlygos pažeidimas, būtina įsitikinti, kad pažeista sąlyga neatitinka teisės aktų reikalavimų. Tokiu atveju sąlyga gali būti pripažinta siurpizine ir draudikas neteks teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Apibendrinant draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, dėl to, kad draudikas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, nepakanka vien tik atsižvelgti į Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintas sąlygas. Ypatingai reikia atkreipti dėmesį į tai, ar draudėjo

⁷⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Sigreta“ v. UADK „Baltik garant“, tretieji asmenys – UAB „Hanza lizingas“, S. L., bylos Nr. 3K-3-569/2004, kat. 67, 90.

⁷⁹Ten pat.

⁸⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Bivakas“ v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-1540/2002, kat. 67.

padarytas draudimo sutarties sąlygų pažeidimas sąlygojo draudžiamą įvykio atsiradimą t.y. reikia nustatyti ar tarp draudžiamą įvykio ir draudimo sutarties pažeidimo yra priežastinis ryšys. Be to, būtina tinkamai apibrėžti draudiminės apsaugos įsigaliojimo momentą, užtikrinti, kad draudimo sutarties sąlygos neprieštarautų teisės aktų reikalavimams ir atsižvelgti, ar nėra įstatymuose numatytų išimčių, tik tada draudikui nekils problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

3.2. Draudėjo tyčia, didelis neatsargumas

LAT pažymėjo, kad „draudėjo kaltė gali būti įvairių formų (tyčia, didelis ar paprastas neatsargumas), o dėl jos išmoka gali būti mažinama arba iš viso nemokama. Jeigu nustatytas draudiminis įvykis, t. y. vienintelė ar viena iš nuostolius nulėmusių priežasčių yra draudimo sutartyje numatyta aplinkybė, tai teismas, vadovaudamasis abiejų šalių interesais pagal konkrečias bylos aplinkybes, gali nuspręsti, ar teisinga iš viso nepriteisti draudimo išmokos, ar priteisti jos dalį“⁸¹. Taigi draudikas atlikęs draudžiamą įvykio administravimo veiksmus ir patikrinęs visą jam prieinamą informaciją turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, jei draudėjo sąmoningi veiksmai sąlygojo draudžiamą įvykio atsiradimą t.y. draudžiamą įvykį draudėjas sukėlė tyčia. Draudimo apsauga neapima draudėjo tyčios, nes esant draudėjo tyčiai laikoma, kad draudimo rizika materializavosi neatsitiktinai. Taigi atsisakant mokėti draudimo išmoką dėl draudėjo tyčios ar didelio neatsargumo, draudikai susiduria su draudėjo tyčinių veiksmų ar didelio neatsargumo įrodinėjimo problema.

Pažymėtina, kad draudikui administruojant draudžiamą įvykį ir kilus įtarimas, jog draudėjas galimai pateikė melagingus duomenis apie draudžiamą įvykio aplinkybes ir apgaule kėsinosi gauti draudimo išmoką, draudikas pasitelkia ekspertus, kurie įvertina draudžiamą aplinkybes. Ekspertams nustatčius, kad draudėjo nurodytos draudžiamą įvykio aplinkybės nesutampa su ekspertų nustatytu įvykio mechanizmu, draudikas atsisako mokėti draudimo išmoką. Draudikas tokį sprendimą motyvuoja tuo, kad draudėjas tyčia, siekdamas suklaidinti, nuslėpė draudžiamą įvykio aplinkybes ir apgaule siekia gauti draudimo išmoką, todėl įvykis yra nedraudžiamasis. LAT praktika šiuo klausimu iš esmės yra prieštaringa.

Byloje UAB „HUAN YU“ (draudėjas, draudikas) v. UADB „Seesam Lietuva“ (draudikas, atsakovas)⁸² nustatyta, kad buvo sudaryta Transporto priemonių savanoriškojo draudimo sutartis, kuria apdraustas lengvasis automobilis. Draudėjas pranešė, kad automobilis

⁸¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. M. v. UAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-98/2008 kat. 73.2.5.1.1; 42.8; 114.11.

⁸²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „HUAN YU“ v. UADB „Seesam Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-225/2010 kat. 73.

buvo apgadintas stovėjimo aikštelėje. Draudikas atlikęs draudžiamąjį įvykio administravimo procedūrą, nustatė, kad įvykis nedraudžiamasis, nes žala draudėjui atsirado dėl draudėjo tyčios, t. y. duomenys apie įvykį ar jo padarinius buvo klastojami arba kitais būdais siekiama neteisėtai gauti draudimo išmoką. Vadovaujantis ekspertų išvadomis buvo nustatyta, kad automobilio apgadinimai neatitinka draudėjo nurodytų įvykio aplinkybių. LAT konstatavo, kad draudikas pagrįstai atsisakė išmokėti draudimo išmoką, nes įrodė, kad eismo įvykis nelaikytinas draudžiamuoju. Vadinasi LAT priimdamas nutartį šioje byloje iš esmės vadovavosi Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalimi numatančia, kad draudikas turi įrodyti aplinkybes atleidžiančias nuo draudimo išmokos mokėjimo, o ekspertų išvada, kad eismo įvykis įvyko iš esmės kitomis aplinkybėmis nei nurodė draudėjas yra pakankamas įrodymas.

Tuo tarpu iš esmės analogiškoje situacijoje, kurioje draudikas AAS „BTA“ atsisakė mokėti draudimo išmoką, kadangi ekspertų išvados patvirtino, jog automobilių apgadinimai neatitinka draudėjo UAB „Kaeras“ nurodytų įvykio aplinkybių. LAT vadovavosi Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalies nuostatomis ir konstatavo, kad „nėra duomenų, jog draudėjas tyčia nuslėpė įvykio priežastis, ar tyčia padarė autoavariją, ar kitais neteisėtais būdais siekė gauti draudimo išmoką“⁸³, nors byloje buvo pateikta ekspertų išvada, kurioje nurodyta, kad eismo įvykis turėjo įvykti iš esmės kitomis aplinkybėmis. Taigi šias iš esmės analogiškas situacijas vertino skirtingais įstatyminiais pagrindais. Mūsų nuomone, klausimas dėl draudėjo tyčios turėtų būti įrodinėjamas vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalimi ir ekspertų išvada, paneigianti draudėjo nurodytas aplinkybes, turėtų būti vertinama, kaip tinkamas draudėjo tyčios įrodymas. Todėl įvykiai, kurių draudėjo nurodytos faktinės aplinkybės visiškai nesutampa su ekspertų išvadomis, turėtų būti pripažinti nedraudžiamaisiais.

Pažymėtina, kad vadovaujantis Draudimo įstatymo 103 straipsniu turto draudimo sutartyse draudikai gali nustatyti atvejus, kuomet jie turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl draudėjo didelio neatsargumo, tačiau jie turi būti aptarti individualiai. Praktikoje kilo klausimas, ar gali draudikas numatyti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl draudėjo didelio neatsargumo ne tik turto draudimo sutartyse ir kaip ši teisė gali būti įgyvendinama.

Viena iš pirmųjų bylų, kurioje LAT analizavo draudėjo didelio neatsargumo klausimą yra M. D. (ieškovė, draudėja) v. UAB „Baltijos garantas“⁸⁴ (atsakovas, draudikas). Tarp draudėjos ir draudiko buvo sudaryta draudimo sutartis, kuria apdraustas automobilis „Honda“. Byloje buvo nustatyta, kad draudėjai vairuojant automobilį ir pasilenkus pakelti nukritusių akinių

⁸³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kaeras“, J. P. v. AAS „BTA“; tretieji asmenys – B. D. ir Z. R., bylos Nr. 3K-3-519/2012 kat. 73.2.5.5 (S).

⁸⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje M. D. v. DUAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-1445/2002, kat. 67.

nuo saulės, ji nesuvaldė automobilio ir padarė avariją. Draudiko nuomone, draudėjos veiksmai neatitiko saugumo technikos reikalavimų ir pasireiškė dideliu neatsargumu, kas savo ruožtu sąlygojo draudžiamąjį įvykio atsiradimą. Todėl draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką. Pirmosios instancijos teismas draudėjos ieškinį tenkino, apeliacinės instancijos atmetė, nurodydamas, kad draudėjos veiksmai pasireiškė dideliu neatsargumu. LAT konstatavo, kad „dideliu neatsargumu laikomas asmens elgesys, pasireiškiantis veiksmis, kurių asmuo, laikydamasis bent minimalių atsargumo ir dėmesingumo reikalavimų, nebūtų padaręs. Todėl abejotina, ar ieškovės veiksmai, kurie, vairuojant automobilį ir netyčia nukritus akiniams, buvo neišvengiami, t.y. ieškovė, siekdama toliau saugiai vairuoti automobilį, turėjo pasilenkti ir juos pakelti, būtų laikomi dideliu neatsargumu. Be to, teisėjų kolegija konstatuoja, kad CK 6.1014 str. nuostata dėl didelio neatsargumo, kaip atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo pagrindo, gali būti taikoma tik tokiu atveju jei įstatymas tiesiogiai konkrečiai draudimo formai ar rūšiai numato tokią galimybę. Tokio atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo dėl vairuotojo didelio neatsargumo šiai draudimo rūšiai įstatymas nenumato. CK nurodyti atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo (apdraustojo ar naudos gavėjo tyčia) pagrindai numatyti tam atvejui, kai draudiminis įvykis jau įvyko, t.y. atsisakymas mokėti draudimo išmoką yra susietas su tam tikromis aplinkybėmis, atleidžiančiomis nuo tokios išmokos mokėjimo. Tai, vienok, nereiškia, kad šalys, sudarydamos draudimo sutartį negalėtų numatyti, kad įvykiai, įvykę dėl draudėjo (naudos gavėjo) didelio neatsargumo, laikytini nedraudiminiais. Šalys nėra įstatymo ribojamos numatyti nedraudiminių įvykių sąrašą, išskyrus atvejus, jei šalys ar bent viena iš jų žino ar turi žinoti, kad toks draudiminis įvykis būtinai įvyks, nes tai prieštarautų draudiminio įvykio sampratai“⁸⁵. Šioje nutartyje LAT atskleidė draudėjo didelio neatsargumo sampratą bei nurodė, kad konkrečioje situacijoje draudėjos veiksmai nelaikytini dideliu neatsargumu. Taip pat darytina išvada, kad Draudimo įstatymo nuostata numatanti, jog turto draudimo sutartyje draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką, vadovaudamasis draudėjo didelio neatsargumu, jei šie atvejai aptarti individualiai, nėra išimtinė. Kadangi draudėjo didelį neatsargumą draudikas gali įvardyti nedraudžiamuoju įvykiu. Tačiau teismas nepasisakė, ar tokia sąlyga gali būti numatyta draudimo taisyklėse, ar turi būti aptarta individualiai, nes individualaus susitarimo pasiekimas reikalauja ne standartinių sutarties sąlygų įtvirtinimo, bet atskiro susitarimo, poliso, priedo ar kito dokumento, kuriame šis individualus sutarties šalių susitarimas yra įtvirtinamas. Be to, klausimas, kaip konkrečiai turi būti įvardijami nedraudžiamieji įvykiai ne turto draudimo sutartyse, jei draudikas nori pasinaudoti teise atsisakyti mokėti draudimo išmoką, kai draudžiamasis įvykis atsitinka dėl draudėjo didelio neatsargumo. Pavyzdžiui, ar draudimo

⁸⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje M. D. v. DUAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-1445/2002, kat. 67.

taisyklėse pakanka nurodyti, kad nedraudžiamuoju įvykiu laikytinas įvykis nutikęs dėl draudėjo didelio neatsargumo, apibrėžiant didelio neatsargumo sampratą, ar būtina nurodyti konkrečius atvejus, kurie yra laikytini draudėjo dideliu neatsargumu, pavyzdžiui, greičio viršijimas daugiau nei 30 km/h ir pan.

Kitoje nutartyje LAT iš esmės patvirtino, kad ne turto draudimo sutartyse draudėjo didelis neatsargumas gali būti įvardijamas, kaip nedraudžiamasis įvykis. TŪB „Vilkrėja“ (draudėjas) su UADB „Lindra“ (draudikas) sudarė Transporto priemonių savanoriškojo draudimo sutartį, kuria buvo apdraustas vilkikas. Šios sutarties priede buvo įvardijami atvejai, kurie pripažįstami draudėjo dideliu neatsargumu ir laikytini nedraudiminiais. Byloje kilo ginčas, kadangi draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog draudėjo darbuotojas pažeidė kelių eismo ženklų reikalavimus, viršijo leistiną greitį, o greičio viršijimas yra draudimo sutarties priedo pažeidimas, laikytinas draudėjo dideliu neatsargumu, todėl eismo įvykis yra nedraudžiamasis. Byloje greičio viršijimo faktas nebuvo įrodytas, o LAT pažymėjo, kad „konkrečioje draudimo sutartyje turi būti numatytas baigtinis nedraudiminių įvykių sąrašas, nes priešingu atveju atsirastų galimybė plečiamai aiškinti draudimo sutarties sąlygas, o tai reikštų draudėjo interesų nepaisymą ir draudimo sutarties tikslai būtų sunkiai įvykdomi“⁸⁶. Taigi darytina išvada, kad ne turto draudimo sutartyse draudikas, norėdamas atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl draudėjo didelio neatsargumo, kaip nedraudžiamąjo įvykio, šią sąlygą turi aptarti individualiai. Tiksliai ir nedviprasmiškai įvardijant, konkretų draudėjo veikimą ar neveikimą, kaip didelį neatsargumą, nes priešingu atveju draudikas šia sąlyga negalės vadovautis norėdamas atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Šią išvadą patvirtina LAT nutartis civilinėje byloje VŠĮ „Įstros aerodromas“ (draudėjas, ieškovas) v. UAB „BTA draudimas“⁸⁷ (draudėjas, atsakovas). Tarp draudėjo ir draudiko buvo sudarytos trys draudimo sutartys, pagal kurias draudėjas apdraudė nuo nelaimingų atsitikimų piloto darbo vietą lėktuve. Įvykus nelaimingam atsitikimui sudužo lėktuvas ir žuvo jame skridę R. Ž. ir D. I. Byloje buvo nustatyta, kad nelaimingas atsitikimas įvyko lėktuvui pradėjus atlikinėti akrobatinį skrydį, kuris buvo atliekamas dvigubai žemesniame aukštyje nei reglamentuoja Aviacijos skrydžių taisyklės, kas savo ruožtu laikytina dideliu piloto neatsargumu. Tačiau draudimo taisyklėse individualiai nebuvo aptarti atvejai, kada draudikas atleidžiamas nuo pareigos mokėti draudimo išmoką dėl draudėjo didelio neatsargumo, todėl draudikas, įgyvendindamas teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, negalėjo remtis draudėjo piloto dideliu

⁸⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje TŪB „Vilkrėja“ v. AB DK „Lindra“, trečiasis asmuo – A. O., bylos Nr. 3K-3-683/2003, kat. 67.

⁸⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VŠĮ „Įstros aerodromas“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-545/2007 kat. 73.2.1; 73.2.2.; 73.2.5.6; 73.2.6.1(S).

neatsargumu. Byloje nustatyta, kad buvo pažeistas vienas draudimo taisyklių punktų, kuriame buvo įtvirtinta iš esmės bendra draudėjo piloto pareiga elgtis atsargiai, t. y. laikytis oro navigacijos, techninės eksploatacijos, skraidymo aparatų aptarnavimui keliamų reikalavimų, vykdyti kompetentingų pareigūnų nurodymus dėl skraidymo aparatų eksploatacijos bei oro skrydžių valdymo saugumo. Todėl LAT konstatavo, „kad įstatymo 96 straipsnio 7 dalies taikymui reikšminga draudėjo kaltė gali reikštis didelio neatsargumo forma (CK 6.1014 straipsnio 2 dalis)“⁸⁸. Vadinasi, draudėjo padarytas draudimo sutarties pažeidimas dėl didelio neatsargumo yra laikytinas esminiu draudimo sutarties pažeidimu. Draudimo sutartyje numačius bendrą draudėjo pareigą elgtis atsargiai t.y. laikytis tam tikrų aktų, taisyklių reikalavimų ir nustačius, kad draudėjas šią pareigą pažeidė dėl didelio neatsargumo, draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalimi.

Apibendrinat draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką esant draudėjo tyčiai ar dideliam neatsargumui galima teigti, kad didžiausia problema kyla įrodinėjant šias aplinkybes. Draudėjo tyčia, kaip nedraudžiamasis įvykis ir pagrindas atleidžiantis nuo draudimo išmokos mokėjimo, turėtų būti įrodinėjama vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalies nuostatomis. Tuo tarpu draudėjo didelis neatsargumas, gali būti numatytas, kaip pagrindas atsisakyti mokėti draudimo išmoką visų rūšių draudimo sutartyse, tačiau jis turi būti numatytas ne draudimo sutarties standartinėse sąlygose, bet aptartas individualiai (draudimo polise, ar draudimo sutarties priede), kaip nedraudžiamasis įvykis. Tuomet įrodinėjant draudėjo didelį neatsargumą galima remtis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalies nuostatomis. Priešingu atveju norint atsisakyti mokėti išmoką dėl draudėjo tyčios ar didelio neatsargumo, draudikui draudimo sutartyje reiktų numatyti draudėjo bendro pobūdžio pareigą elgtis atsargiai, kurią reglamentuotų atitinkami aktai ar taisyklės (priklausomai nuo draudimo rūšies, pavyzdžiui, transporto priemonių draudime – kelių eismo taisyklės). Tuomet draudėjui dėl didelio neatsargumo ar tyčios pažeidus šį draudimo sutarties punktą, draudikas galėtų atsisakyti mokėti draudimo išmoką remdamasis draudimo sutarties sąlygų pažeidimu ir vadovautis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalimi, nes draudėjo tyčia ar didelis neatsargumas, laikytini esminiu draudimo sutarties pažeidimu.

3.3. Nedraudžiamieji įvykiai

Nedraudiminių įvykių sąrašas leidžia draudėjui spręsti apie draudimo kompanijos prisiimamos rizikos apimtį, todėl nedraudiminių įvykių sąrašas negali būti aiškinamas plečiamai,

⁸⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VŠĮ „Įstros aerodromas“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-545/2007 kat. 73.2.1; 73.2.2.; 73.2.5.6; 73.2.6.1(S).

o kiekvienas įvykis, kurį norima pripažinti nedraudiminiu, turi būti aiškinamas itin atsargiai – atsižvelgiant į įstatymų nuostatas ir draudimo sutarties sąlygas⁸⁹. Iš esmės tokią poziciją LAT ir formuoja praktikoje konstatuodamas, jog „įstatyme nedraudžiama draudimo sutartyje nustatyti išimčių, kada draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti. Ši teisė neturi paneigti draudimo esmės ir draudimo sutartimi siekiamų tikslų, todėl draudimo sutarties sąlyga, ribojanti draudimo apsaugos apimtį ir apibrėžianti draudimo rizikos laipsnį, vertintina kaip esminė draudimo sutarties sąlyga, dėl kurios šalys turi aiškiai susitarti, kiek įmanoma ją sukonkretinti, kad nebūtų sudarytos sąlygos draudikui nepagrįstai atsisakyti mokėti draudimo išmoką, paneigiant draudimo sutarties esmę“⁹⁰. Todėl, kaip jau buvo minėta ankščiau kilus abejonių, nedraudžiamųjų įvykių apimtis yra aiškinama draudėjo naudai. Analogiškos pozicijos laikosi ir Jungtinių Amerikos Valstijų teismai, kurie nurodo, jog draudikas norėdamas nustatyti atsakomybės ribas turi jas nedviprasmiškai apibrėžti draudimo sutartyje priešingu atveju visos sąlygos bus aiškinamos draudėjo naudai⁹¹.

Draudikui įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad įvykis yra nedraudžiamasis dažniausiai kyla įrodinėjimo problema. Tarp S. L. (draudėjas, ieškovas) ir AB „Lietuvos draudimas“ (draudikas, atsakovas) buvo sudaryta draudimo sutartis, kuria apdraustas lengvasis automobilis, kuris sutarties galiojimo metu užsidegė dėl įkaitinimo žvakių relės trumpo sujungimo. Draudikas atsisakė išmokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog gaisro priežastimi yra trumpas elektros srovės sujungimas, o toks įvykis laikomas nedraudžiamuoju, jei transporto priemonė senesnė nei 10 metų. Atkreiptinas dėmesys, kad nei tuo metu galiojusiame 1964 m. CK, nei Draudimo įstatyme nebuvo nuostatos, kad draudikas privalo įteikti draudimo taisyklių kopiją sudarydamas draudimo sutartį. Šiuo atveju sąlyga, kuria draudikas vadovavosi atsiakydamas mokėti draudimo išmoką, buvo numatyta draudimo taisyklėse, į kurias draudėjui išduotame draudimo polise buvo pateikta nuoroda, o pačios draudimo taisyklės draudėjui įteiktos nebuvo. LAT konstatavo, kad „sutartis laikoma sudaryta, kada šalys, atitinkamais atvejais – reikiama forma, tarpusavyje susitarė dėl visų esminių jos punktų; esminiais yra tie sutarties punktai, kurie tokiais laikomi pagal įstatymą arba yra būtini tos rūšies sutartims. Pagal draudimo sutarties sąvoką ir paskirtį akivaizdu, jog susitarimas dėl draudiminių ir nedraudiminių įvykių yra esminės draudimo sutarties sąlygos, kadangi įvykus draudiminiam įvykiui, atsiranda teisė į draudimo išmoką, o nedraudiminio įvykio atveju draudikui pareiga atlyginti draudėjui kilusius

⁸⁹ALEKSYNAITĖ R. Nedraudiminiai įvykai // Transporto pasaulis, Nr.2 (62), 2006. Prieiga per internetą: http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=1407 Prisijungimo laikas: 2012-11-17.

⁹⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje PĮ G. K. v. UADB „ERGO Lietuva“, tretieji asmenys – J. B., UAB „Swedbank lizingas“, bylos Nr. 3K-3-395/2010, kat. 73.1; 73.2.5.5 (S).

⁹¹ANDERSON D. H., BERKELEY J. B., DOUGLAS M. D. ir kt. 50 Insurance Cases Every Self-Respecting Attorney or Risk Professional Should Know. Dallas: International Risk Management Institute, 2012. P. 36.

nuostolius neatsiranda. Be to, tai tiesiogiai numato ir Draudimo įstatymas, nes draudimo taisyklėse turi būti numatyti draudiminiai ir nedraudiminiai įvykiai, o draudimo sutartys sudaromos draudimo taisyklių pagrindu. <...> tik dalies esminių draudimo sutarties sąlygų išdėstymas draudimo liudijime ir kartu nurodymas draudimo liudijime, kad draudimo rūšies taisyklių sąlygos draudėjui žinomos, akivaizdžiai klaidina draudėją dėl esminių draudimo sąlygų apimties ir reiškia draudimo įmonės nesąžiningą savo teisių įgyvendinimą, prieštaraujant jų paskirčiai ir kitų asmenų interesams, pažeidžiant sutarties šalių pasitikėjimo vienos kita principą⁹². Taigi šioje nutartyje LAT pažymėjo kelis itin reikšmingus dalykus tai, kad draudžiamieji ir nedraudžiamieji įvykiai yra esminė draudimo sutarties sąlyga ir tai, kad šias esmines sąlygas draudikas privalo aiškiai atskleisti draudėjui jas konkrečiai įvardijant draudimo sutarties dalyje, kuri perduodama draudėjui. Priešingu atveju draudikas negalės įgyvendinti teisės atisakyti mokėti draudimo išmoką. Tokios pozicijos laikėsi LAT ir vėlesnėse nutartyse.

Pasikeitus CK draudiko pareiga įteikti draudimo taisykles prieš sudarant draudimo sutartį buvo reglamentuota 6.992 straipsnio 2 dalyje, tačiau buvo neaišku, kokios teisinės pasekmės kyla draudikui pažeidus šią pareigą. Vadovaujantis CK 6.185 straipsnio nuostatomis, sutarties standartinės sąlygos (šiuo atveju – draudimo taisyklių sąlygos) privalomos kitai šaliai tik tuo atveju, jeigu jai buvo sudaryta tinkama galimybė su tomis sąlygomis susipažinti. Vadinasi draudikui, nesupažindinus draudėjo su draudimo taisyklėmis, draudimo apsauga turėtų galioti visa apimtimi ir draudikas negalėtų atisakyti mokėti draudimo išmokos, net jei įvykis būtų nedraudžiamasis.

Šią išvadą patvirtino LAT byloje P. V. (draudėjas, ieškovas) v. UAB „Ergo Lietuva“⁹³ (draudikas, atsakovas), kurioje kilo ginčas draudikui atsisakius mokėti draudimo išmoką, nes vadovaujantis draudimo taisyklėmis gaisras kilęs dėl draudėjo ar su draudėju susijusių asmenų tyčios, akivaizdaus aplaidumo, galiojančių priešgaisrinės saugos bei turto saugaus eksploatavimo taisyklių, o taip pat – gamybos technologinio proceso pažeidimų yra nedraudiminis įvykis. Byloje buvo nustatyta, kad draudimo taisykles, draudikas įteikė draudėjui tik po gaisro. LAT konstatavo, kad teismai padarė pagrįstas išvadas, jog neįteikęs draudimo taisyklių draudėjas galėjo protingai tikėtis, kad nuo draudimo liudijime nurodytų rizikų (ugnies ir kt.) jis yra apdraustas besąlygiškai. Taigi teismai sąmoningai išplėtė draudimo rizikų sąrašą. Vadinasi draudikas neįteikdamas draudimo taisyklių t.y. pažeidęs CK 6.992 straipsnio 2 dalyje numatytą draudėjo pareigą įteikti draudimo taisyklių kopiją prieš sudarant draudimo sutartį, atsiduria

⁹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje S. L. v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-395/2000, kat. 43.

⁹³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje P. V. v. UAB „ERGO Lietuva“, trečiasis asmuo – AB „Hansabankas“, bylos Nr. 3K-3-454/2005, kat. 73.2.5.1.2; 114.12.

tokioje situacijoje, kada draudimo taisyklės yra netaikomos draudimo sutarčiai. Tokiu atveju draudimo apsauga tampa labai plati, nes jos ribas apibrėžia draudimo polisas ir teisės aktuose numatytos draudimo sutarties sąlygos.

Kitas svarbus dalykas, ką pažymėjo LAT šioje byloje, kad „paprastai draudėjas, sudarydamas draudimo sutartį, siekia apsaugoti savo turtinius interesus ne tik nuo trečiųjų asmenų, bet ir nuo savo paties neatsargių veiksmų pasekmių. Įvykus gaisrui, paprastai yra nustatomas priešgaisrinės saugos taisyklių pažeidimas, o draudimo sutartyje nustačius, kad draudimo išmoka nemokama ne tik dėl tyčinio, bet ir dėl neatsargaus galiojančių priešgaisrinės saugos bei turto saugaus eksploatavimo taisyklių, taip pat technologinio proceso pažeidimo, iš esmės yra susiaurinama draudimo apsauga, be to, toks aiškinimas prieštarautų draudimo sutarties prigimčiai bei sampratai (CK 6.987 straipsnis). Tokiu atveju draudikui būtų sudaryta galimybė bet kada atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Todėl tokios sąlygos draudikas negalėjo protingai tikėtis sudarydamas draudimo sutartį ir ji negali būti laikoma galiojančia“⁹⁴. Taigi teismas nurodė, kad nedraudžiamuoju įvykiu negali būti įvardijamas priešgaisrinės saugos taisyklių pažeidimas, dėl draudėjo neatsargumo, nes tai per ne lyg susiaurintų draudimo apsaugos ribas. Tai tik patvirtina, kad nedraudžiamieji įvykiai neturi prieštarauti draudimo sutarties esmei. Vadinasi siekiant draudikui tinkamai įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką nedraudžiamieji įvykiai ir juose įvardijama draudėjo kaltės forma, neturi būti labai susiaurinama.

Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką nedraudžiamuoju įvykiu atveju, kai draudimo objektas yra draudžiamas visų rizikų draudimu. Lietuvoje draudikai suteikia galimybę visų rizikų draudimu apsidrausti ne visose draudimo rūšyse ir tai greičiausiai susiję su itin didele rizika, itin sudėtingu draudžiamųjų rizikų įvertinimu arba tiesiog tokio draudimo įmoka būtų per didelė, kad draudėjams apsimokėtų juo draustis. Šio tipo draudimo sutartimi yra padengiama didžioji dalis rizikų, bet ne absoliučiai visos galimos rizikos. Visų rizikų draudimo sutartyse draudikai išvardija tik tokius atvejus, už kuriuos draudimo įmonės turi teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, o visi kiti įvykiai, atitinkantys draudžiamuoju įvykiu požymius, yra laikomi draudžiamaisiais, todėl ši sutartis ir yra vadinama visų rizikų draudimo sutartimi. Taigi visų rizikų draudimo sutartys – tai sutartys apimančios visus atsitikimus išskyrus nedraudžiamuosius, individualiai aptariamus draudimo taisyklėse ir neišvengiamus, tokius kaip natūralus draudimo objekto nusidėvėjimas, nuvertėjimas ir pan.

⁹⁴Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje P. V. v. UAB „ERGO Lietuva“, trečiasis asmuo – AB „Hansabankas“, bylos Nr. 3K-3-454/2005, kat. 73.2.5.1.2; 114.12.

Byloje M. B. (draudėjas, ieškovas) v. UAB DK „PZU Baltija“⁹⁵ (draudikas, atsakovas), kilo ginčas, kai draudėjo visų rizikų draudimu apdraustos akėčios buvo apgadintos audros metu, tačiau draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog įvykis nedraudžiamasis, nes draudimo apsauga neapėmė audros padarytos žalos. LAT konstatavo, kad „draudikas privalo suteikti visą informaciją, esančią draudimo rūšies taisyklėse, t. y. privalo sudaryti sąlygas viešai susipažinti su draudimo rūšies taisyklėmis ir, prieš sudarydamas draudimo sutartį, įteikti jų kopijas draudėjui (2000 m. CK 6.992 straipsnio 2 dalis). Byloje nepateikta įrodymų, patvirtinančių, kad įstatymo nustatytos pareigos draudikas neįvykdė, o kasatorius, minėta, savo parašu patvirtino, kad Turto draudimo taisyklių Nr. 004 kopiją yra gavęs“⁹⁶. Taigi draudėjui leidus susipažinti su draudimo taisyklėmis ir tinkamai atskleidus nedraudžiamuosius įvykius visų rizikų draudime, draudikui nekyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką įrodžius, kad įvykis tikrai yra nedraudžiamasis. Vadinasi LAT patvirtino, kad visų rizikų draudimas, nedraudžia draudimo objekto nuo absoliučiai visų rizikų.

Analogiškos pozicijos LAT laikėsi ir byloje UADB „ERGO Lietuva“ (ieškovas, draudikas) v. UAB „Transtira“⁹⁷ (draudėjas, atsakovas) kuomet įvykus krovinio vagystei teismas pripažino, kad draudikas pagrįstai atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad visų rizikų draudimo sutartimi buvo nedraudžiamos alkoholio ir tabako gaminių vagystės rizikos.

LAT šią poziciją pakeitė byloje UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „If draudimas“⁹⁸, kurioje kilo ginčas, kai buvo pavogtas visų rizikų draudimu apdraustas mini ekskavatorius, o draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad įvykis nedraudžiamasis, nes ekskavatorius buvo pavogtas iš nesaugomos aikštelės. Pirmosios instancijos teismas draudėjo ieškinį atmetė. Apeliacinės instancijos teismas nutartimi panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir draudėjo ieškinį tenkino motyvuodamas tuo, jog „Taisyklių Nr. 004 skyriuje „Draudimo apsaugos sąlygos Nr. 201“ yra nurodyti ne tik draudiminiai, bet ir nedraudiminiai įvykiai, iš to išplaukia, kad sąlyga „visų rizikų draudimas“ apima ir rizikas, kurios yra nedraudžiamos, t. y. nedraudiminius įvykius, todėl pripažintina, kad draudikas, draudimo liudijime nuroydamas sąlygą „visų rizikų draudimas“, kuriame devyniolikoje punktų nedraudiminiais įvykiais buvo išvardyti įvairūs įvykiai, suklaidino

⁹⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. B. v. UAB DK „PZU Baltija“, trečiasis asmuo – Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, bylos Nr. 3K-3-675/2005, kat. 73.2.5.5 (S).

⁹⁶Ten pat.

⁹⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UADB „ERGO Lietuva“ v. UAB „Transtira“, tretieji asmenys – UAB DK „PZU Lietuva“, G. B., bylos Nr. 3K-3-172/2009, kat. 60; 44.2.3; 44.8 (S).

⁹⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-387/2009, kat. 73.2.5.8.

draudėją, kuris pagrįstai galėjo tikėtis, jog apdraudė turtą nuo visų rizikų⁹⁹. Vadovaujantis apeliacinės instancijos teismo nuomone galima daryti išvadą, kad visų rizikų draudimo atveju draudikas negali numatyti nedraudžiamųjų įvykių, kaip pagrindo atsisakyti mokėti draudimo išmoką, nes šio draudimo apsauga turi apimti visas rizikas, priešingu atveju draudėjas yra klaidinamas. Nors LAT yra nekartą pažymėjęs, kad nedraudžiamieji įvykiai yra esminė draudimo sutarties sąlyga ir turi būti aiškiai bei nedviprasmiškai apibrėžti draudimo sutartyje.

LAT apeliacinės instancijos sprendimą paliko nepakeistą pažymėdamas, kad „draudimo taisyklėse, be kitų reikalavimų, gali būti nustatyti draudiminiai ir nedraudiminiai įvykiai. Tokių įvykių nustatymas sutartimi yra galimas tiek pagal CK 6.1014 straipsnio 5 dalį, kurioje nustatyta, kad jeigu draudimo sutartis nenustato ko kita, draudikas atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo, tiek pagal Draudimo įstatymo 77 straipsnio 1 dalies 3 punktą, kuriame nustatyta, kad draudimo taisyklėse privalo būti nurodyti nedraudiminiai įvykiai, kurių atveju draudikas neprivalo mokėti draudimo išmokų. Taigi nedraudiminių įvykių nustatymas draudimo taisyklėse savaime nevertintinas kaip draudimo sutarties sąlygų pažeidimas <...> apeliacinės instancijos teismas, vertindamas draudimo liudijime (polise) du kartus nurodytas papildomas sąlygas, viena jų, jog franšizė vagystės atveju taikoma 15 proc. nuostolio sumos, ir jame kartu nurodyta Taisyklių 201 punkto sąlyga, kad draudžiamas visų rizikų draudimas, turėjo pagrindą daryti išvadą, jog ieškovas buvo suklaidintas, o šalys susitarė dėl draudimo apsaugos mobilijam įrengimui bet kokios jo vagystės atveju“¹⁰⁰. Mūsų nuomone, tokia LAT pozicija yra prieštaringa, nes LAT ankstesnėse bylose nėra pripažinęs, kad visų rizikų draudimas būtų klaidinantis, nesąžiningas ar neteisėtas. Vadovaujantis šia nutartimi galima daryti išvadą, kad draudikas visų rizikų draudimo sutartyse gali numatyti nedraudžiamuosius įvykius, tačiau tokiu būdu bus klaidinamas draudėjas ir draudikas, atsisakydamas mokėti draudimo išmoką, negalės remtis aplinkybe, kad įvykis yra nedraudžiamasis. Todėl yra pagrindas manyti, kad tokiu būdu yra pažeidžiama nedraudžiamųjų įvykių instituto esmė.

Dažnai kyla ginčų draudikui įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką draudimo objekto vagystės atveju, kuomet dėl tam tikro vagystės būdo, ar draudėjo atitinkamų pareigų nevykdymo, vagystę draudikas pripažįsta nedraudžiamuoju įvykiu. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šiais klausimais LAT praktika yra prieštaringa. Vienas iš tokių atvejų yra transporto priemonės vagystė, kuomet draudėjas išnuomoja transporto priemonę, kurios suėjus terminui nuomininkas negrąžina.

Tarp UAB „Bivakas“ (draudėjas, ieškovas) ir UAB „Industrijos garantas“ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, kuomet draudėjui, pasibaigus nuomos sutarties terminui, nuomininkas

⁹⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-387/2009, kat. 73.2.5.8.

¹⁰⁰Ten pat.

negrąžino apdraustų dviejų vandens motociklą, o draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog įvykis – nedraudžiamasis. Šioje byloje LAT konstatavo „trečiasis asmuo V.E. K. buvo nuteistas pagal BK 275 straipsnio 3 dalį už patikėto ar esančio jo žinioje svetimo turto pasisavinimą arba iššvaistymą stambiu mastu. Svetimo turto pasisavinimas nors ir yra tyčinis nusikaltimas, tačiau jo objektyvioji pusė (požymiai) yra visiškai kitokio pobūdžio nei išvardintų draudiminių įvykių Taisyklių E variante (tyčinis padegimas, sprogimas, vandalizmas ir t.t.). <...> Taisyklių B variante (vagystė) numatyti draudiminiai įvykiai – vagystė su įsilaužimu – taip pat yra išsamiai detalizuoti. Iš B variante išvardytų draudiminių įvykių darytina išvada, kad visais atvejais vagystė kaip draudiminis įvykis traktuojama tuomet, kai ji įvykdoma iš paties savininko (ieškovo). Draudimo sutartyje papildomai neaptarus atvejo, kuomet turtą praranda (pasisavina) nuomininkas, nors bendrąja (plačiąja) prasme tai ir būtų galima traktuoti kaip vagystę, nėra pagrindo tokį atvejį laikyti draudiminiu įvykiu“¹⁰¹. Taigi LAT konstatavo, kad draudikas pagrįstai atsisakė mokėti draudimo išmoką, tačiau, mūsų nuomone, LAT išvada yra diskutuotina. Teismas nurodo, jog bendrąja prasme nuomininko veiksmus galima traktuoti kaip vagystę, tačiau teismas civiliniuose santykiuose nuomininko veiksmus vertino baudžiamosios teisės prasme. Svarbus turėtų būti tik pats faktas, kad draudėjas nebeturi apdraustojo turto ir nežino, kur jis yra, dėl trečiojo asmens, šiuo atveju nuomininko, neteisėtų veiksmų. Be to, kyla klausimas, kodėl LAT nurodo, jog draudimo sutartyje būtina aptarti visus atvejus kuomet būtent nuomininkas praranda turtą t.y. draudžiamuosius įvykius, juk iš esmės draudikas, norėdamas atsisakyti mokėti draudimo išmoką, turėtų detalčiai ir nedviprasmiškai apibrėžti būtent nedraudžiamuosius įvykius.

Kitoje iš esmės analogiškoje byloje išplėstinė teisėjų kolegija pakeitė minėtą LAT poziciją, nuomininkui negrąžinus draudimo objekto priteisė draudėjui draudimo išmoką ir pažymėjo, kad „draudiminis įvykis, vadinamas vagyste, turi būti aiškinamas tokia prasme, kaip vagystę suvokia paprastas, normalus asmuo. Jam nėra svarbus turto netekimo būdas. Svarbiausią reikšmę turi faktas, kad savininkas netenka turto, nežino, kur jis yra ir turi pagrindo manyti, kad jį kitas asmuo pasisavino. Turtas gali būti užvaldytas atvirai ar slapta ir paverstas kito asmens nuosavybe. Jis gali būti neteisėtai išgautas iš teisėto valdymo panaudojant fizinę jėgą, prievartą, apgaulę ar teises priemones (pavyzdžiui, sutartis). Fizinio ar kitokio pobūdžio priemonių vartojimas turi reikšmės turto užvaldymo ir pavertimo savo nuosavybe teisiniu kvalifikavimui pagal baudžiamosios teisės normas. Turto savininko požiūriu draudimine apsauga nuo vagystės reikalinga apdrausti transporto priemonės netekimo riziką. Ji siejama su nuosavybės teisių

¹⁰¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Bivakas“ v. UAB „Industrijos garantas“, trečiasis asmuo – V. E. K., bylos Nr. 3K-3-1540/2002, kat. 67.

praradimu, kai turtą pasisavina kiti asmenys. Kai vertingą turtą civilinės sutarties sudarymo būdu išsinuomoja ir savininkui ar valdytojui negrąžina pašaliniai asmenys, tai draudimo teisinių santykių prasme šis faktas gali būti vertinamas kaip vagystė¹⁰². Tokia LAT pozicija pagrįsta ir atitinka draudimo sutarties esmę ir principą, kad sutartis turi būti aiškinama silpnesniosios šalies t.y. draudėjo naudai. Tačiau vėlesnėse bylose teismai vadovaudamiesi šiomis išvadomis per ne lyg suvaržė draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Byloje UAB „Fortūnos žiedas“ (draudėjas, ieškovas) v. UADB „ERGO Lietuva“¹⁰³ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, kuomet draudėjui, pasibaigus nuomos sutarties terminui, nuomininkas negrąžino išnuomoto automobilio, o draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, jog tai nedraudžiamasis įvykis, nes pagal draudimo taisykles transporto priemonės draudimas neapima žalos dėl transporto priemonės pasisavinimo, įvykdyto paties draudėjo ar jo įgalioto asmens, ar kitų asmenų, kurie su transporto priemonės savininko ar jos teisėtų valdytojų žinia ir valia buvo įgiję teisę naudotis apdrausta transporto priemone. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai draudėjo ieškinį atmetė ir vagystę pripažino nedraudžiamuoju įvykiu. Tačiau LAT, remdamasis aukščiau minėta išplėstinės teisėjų kolegijos nutartimi, konstatavo, kad „draudėjo pripažįstamas apdrausto automobilio praradimas, trečiajam asmeniui jį neteisėtai apgaule užvaldžius, turi būti kvalifikuojamas kaip Taisyklių 2.1.1.9 punkte nustatyta draudiminį įvykį – vagystę – atitinkantis draudiminis atsitikimas“¹⁰⁴. Mūsų nuomone, tokia teismo pozicija išimtinai proteguoja draudėjo interesus, nes vagystės sąvoką aiškinant plečiamai ir neatsižvelgiant į nedraudžiamuosius įvykius draudikai yra nepagrįstai suvaržoma teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Kitoje analogiškoje byloje B. R. (draudėja, ieškovė) v. ADB „RESO Europa“¹⁰⁵ (draudikas, atsakovas), draudikas bandė atsisakyti mokėti draudimo išmoką remdamasis draudimo taisyklių pažeidimu, nes draudėja draudikai negrąžino transporto priemonės registravimo dokumentų, raktų, signalizacijos nuotolinio valdymo pultelių bei imobilizatoriaus raktų, tačiau visų instancijų teismai draudiko reikalavimų netenkino. Taigi susidarė tokia situacija, kai draudikai niekaip negalėjo atsisakyti mokėti draudimo išmokos draudėjui išnuomojus draudimo objektą ir nuomininkui šio negrąžinus, tačiau LAT savo poziciją pakeitė ir šią spragą ištaisė.

¹⁰²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Olegas ir sūnus“ v. UAB „Lietuvos žemės ūkio banko draudimas“, tretieji asmenys – UAB „Lietuvos žemės ūkio banko lizingas“, UAB „Rentacar Vilnius“, bylos Nr. 3K-7-175/2003, kat. 48.8, 67.

¹⁰³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Fortūnos žiedas“ v. UADB „ERGO Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-152/2007, kat. 73.2.5.5 (S).

¹⁰⁴Ten pat.

¹⁰⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje B. R. v. ADB „RESO Europa“, tretieji asmenys R. B., G. K., UAB „NM Auto Baltic“, bylos Nr. 3K-3-140/2008, kat. 38; 43.2; 73.2.5.5 (S).

Byloje UAB „Vitulas“ (draudėjas, ieškovas) v. UADB „Ergo Lietuva“ (draudikas, atsakovas) LAT konstatavo, kad „pagal šias taisykles nedraudžiami atvejai dėl transporto priemonės pasisavinimo, įvykdyto paties draudėjo ar jo įgalioto asmens ar kitų asmenų, kurie su transporto priemonės savininko ar jos teisėtų valdytojų žinia ir valia buvo įgiję teisę naudotis apdrausta transporto priemone. Taigi, iš šios taisyklių nuostatos aišku, kad draudikas draudžia visus apdraustos transporto priemonės vagystės ir plėšimo atvejus, išskyrus tokius transporto priemonės pasisavinimo atvejus, kai transporto priemonė pasisavinta paties draudėjo ar jo įgalioto asmens ar kitų asmenų, kurie su jos savininko ar jos teisėtų valdytojų žinia ir valia buvo įgiję teisę naudotis apdrausta transporto priemone“¹⁰⁶. Šioje byloje suformuota praktika LAT rėmėsi ir kitose analogiškose bylose (pavyzdžiui, A. S. v. UADB „ERGO Lietuva“¹⁰⁷). Mūsų nuomone, ši LAT pozicija atitinka nedraudžiamųjų įvykių instituto esmę.

Apibendrinant draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematiką draudėjo išnuomoto turto vagystės, kaip nedraudžiamojo įvykio, atveju, galima drąsiai teigti, kad LAT praktika šiuo klausimu yra nevienareikšmė. Draudikui siekiant šia teise pasinaudoti būtina tiksliai nedviprasmiškai ir per ne lyg nesusiaurinant draudimo apsaugos ribų įvardyti nedraudžiamuosius įvykius, kuomet apdraustas daiktas yra pasisavinamas su draudėjo ar teisėto valdytojo žinia ir valia leidus trečiajam asmeniui naudotis apdraustu daiktu.

Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, kai nedraudžiamuoju įvykiu yra įvardijamas tam tikras draudimo sutartimi prisiimtų draudėjo pareigų nevykdymas. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pasitaiko ginčų, kuomet apdrausta transporto priemonė pavagiama, tačiau draudėjas joje būna palikęs registracijos dokumentus, o draudimo sutartyje registracijos dokumentų palikimas pavogtoje transporto priemonėje yra įvardijamas nedraudžiamuoju įvykiu. Pažymėtina, kad šiuo klausimu LAT praktika yra prieštaringa.

Byloje UAB „Olvic“ (draudėjas, ieškovas) v. AB „Lietuvos draudimas“¹⁰⁸ (draudėjas, atsakovas) kilo ginčas, kuomet apdrausta transporto priemonė buvo pavogta, tačiau draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad draudėjas paliko registravimo dokumentus transporto priemonėje, todėl įvykis nedraudžiamasis. Tiek pirmosios, tiek ir apeliacinės instancijos teismai draudėjo ieškinį atmetė, o LAT konstatavo, kad „draudimo sutarties šalys privalo vykdyti savo įsipareigojimus, dėl kurių jos susitarė sutarties sudarymo

¹⁰⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vitulas“ v. UADB „Ergo Lietuva“, trečiasis asmuo – UAB „SEB lizingas“, bylos Nr. 3K-3-91/2012, kat. 73.2.5.5 (S).

¹⁰⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. S. v. UADB „Ergo Lietuva“, tretieji asmenys – UAB „Swedbank lizingas“, UAB „Akepus prekyba“, bylos Nr. 3K-3-416/2012, kat. 73.2.5.5 (S).

¹⁰⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Olvic“ v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-649/2003, kat. 67.

metu. Ieškovas savo įsipareigojimo nepalikti transporto priemonėje jos registravimo dokumentų neįvykdė, o tai sudarė galimybę vagystę įvykdžiusiems asmenims lengviau pasinaudoti automobiliu bei apsunkino jo suradimą. Toks Taisyklių 13 punkto pažeidimas yra vienas iš sunkiausių pažeidimų, duodantis draudikui teisę nemokėti draudėjui draudimo išmokos¹⁰⁹. Tokia LAT teismo pozicija pagrįsta, nes teisės aktai draudikui suteikia diskrecijos teisę draudimo sutartyje nurodyti nedraudžiamuosius įvykius ir jei šie įvykiai apibrėžti aiškiai, nedviprasmiškai ir šalys dėl jų sutiko, nėra pagrindo įvykį pripažinti draudžiamuoju.

Byloje K. K. Y. A. (draudėjas, ieškovas) v. AB „Lietuvos draudimas“ (draudikas, atsakovas) LAT papildė savo poziciją šiuo klausimu ir konstatavo, kad „visos kitos atsirandančios aplinkybės, neatitinkančios draudiminio įvykio požymių, taip pat ir sutartyje iš anksto išvardyti nedraudiminiai įvykiai nėra pagrindas draudimo išmokai sumokėti. CK 6.994 straipsnio 1 dalyje nustatyta draudiko teisė įvertinti dėl konkretaus objekto draudimo riziką reiškia ir tai, kad prisiimdamas draudiminę riziką draudikas apsibrėžia draudimo ribas, nustatydamas atvejus, kurie laikomi nedraudiminiais įvykiais. <...> Sutarties sąlygos dėl nedraudiminių įvykių negali būti laikomos netikėtomis (siurprizinėmis) draudėjui, nes dėl nedraudiminių įvykių šalys susitarė, šių įvykių sąrašas draudėjui buvo aiškiai atskleistas draudimo taisyklėse (CK 6.186 straipsnio 1 dalis). Registracijos dokumentų palikimas automobilyje jo vagystės atveju yra vienareikšmiškai suprantama nedraudiminio įvykio sąlyga, dėl to sutartyje sutikdamas su tokia sąlyga draudėjas negalėjo protingai tikėtis, kad ši sąlyga nebus taikoma“¹¹⁰. Tokia LAT pozicija atitinka ir doktrinoje formuojamą nedraudžiamųjų įvykių sampratą. Tačiau ginčiuose dėl draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką, kai draudėjas pavogtoje transporto priemonėje palieka registracijos dokumentus, LAT savo praktiką pakeitė iš esmės.

Byloje L. J. (draudėjas, ieškovas) v. AB „Lietuvos draudimas“¹¹¹ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, kai draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad įvykus transporto priemonės vagystei draudėjas joje paliko registracijos dokumentus ir tai vadovaujantis draudimo taisyklėmis yra nedraudžiamasis įvykis. Pirmosios instancijos teismas draudėjo ieškinį tenkino. Teismas nustatinėjo Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje įvardytas sąlygas, į kurias turi atsižvelgti draudikas, atsisakydamas mokėti draudimo išmoką dėl draudimo sutarties pažeidimo ir nustatė, kad teisiniai padariniai yra pernelyg nutolę nuo veiksmo, dėl kurio jie

¹⁰⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Olvic“ v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-649/2003, kat. 67.

¹¹⁰Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje K. K. Y. A. v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – G. E., UAB „Hansa draudimo brokeris“, bylos Nr. 3K-3-213/2006, kat. 73.2.5.5.

¹¹¹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje L. J. v. AB „Lietuvos draudimas“, trečiasis asmuo – A. J., bylos Nr. 3K-3-180/2012, kat. 73.2.5.5.

galėjo atsirasti t.y. registracijos dokumentų palikimas automobilyje ir vagystė nesusiję priežastiniu ryšiu. Pasak pirmosios instancijos teismo, tokia nedraudžiamąjo įvykio sąlyga prieštarauja sąžiningumo kriterijams, pažeidžia šalių interesų pusiausvyrą, vartotojo teises, yra vienašališka, naudinga tik ją parengusiai šaliai. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir draudėjo ieškinį atmetė, motyvuodamas tuo, kad draudikas apibrėžia atvejus, kuriuos laiko nedraudžiamaisiais, nepriklausomai nuo priežastinio ryšio. Registracijos dokumentai leidžia lengviau disponuoti pagrobtu automobiliu ir apsunkina jo suradimą. Draudėjas privalo būti atidus, rūpestingas ir nepalikti transporto priemonėje registracijos dokumentų, todėl nedraudžiamąjo įvykio sąlyga yra pagrįsta ir teisėta. Šioje byloje LAT panaikino apeliacinės instancijos teismo ir paliko galioti pirmosios instancijos sprendimą, pažymėdamas, kad „atsakomybė už vagystę tenka ją padariusiam asmeniui. Asmeniui, nepadariusiam vagystės ar neprisidėjusiam prie jos padarymo, teisinė sankcija netaikoma. Kitam asmeniui teisinė sankcija gali būti taikoma tik tuo atveju, jeigu jis kuo nors prisidėjo prie vagystės padarymo ar skatino ją padaryti. <...> Minėta, kad automobilio registracijos dokumentų palikimas jame savaime nereiškia, jog taip valdytojas sudaro palankesnes sąlygas kitam asmeniui įvykdyti nusikaltimą (vagystę) ir kad automobilis bus pavogtas. Dėl to automobilio registracijos dokumentų palikimas automobilyje vertintinas kaip nepakankamai atsargus savininko elgesys. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi formuojama teismų praktika, konstatuoja, kad tokio pobūdžio draudimo taisyklių pažeidimas vertintinas ne kaip pagrindas atsisakyti mokėti draudimo išmoką, bet kaip pagrindas sumažinti jos dydį“¹¹². Mūsų nuomone, teismas nutartimi nukrypo nuo formuojamos praktikos, nes draudimo sutarties šalims nesuteikė teisės laisvai susitarti dėl nedraudžiamąjo įvykio. LAT yra ne kartą pažymėjęs, kad „įstatymas nedraudžia draudimo sutartyje nustatyti išimčių, kada draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti. Tačiau ši teisė neturi paneigti civilinės atsakomybės draudimo esmės ir draudimo sutartimi siekiamų tikslų, todėl draudimo sutarties sąlyga, ribojanti draudiminės apsaugos apimtį ir apibrėžianti draudimo rizikos laipsnį, vertintina kaip esminė draudimo sutarties sąlyga, dėl kurios šalys turi aiškiai susitarti, kiek įmanoma ją sukonkretinti, kad nebūtų sudarytos sąlygos draudikui nepagrįstai atsisakyti mokėti draudimo išmoką, paneigiant pačią draudimo sutarties esmę“¹¹³. Akivaizdu, kad nagrinėjamoje byloje draudimo sutarties šalys susitarė ir sutiko, kad

¹¹²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje L. J. v. AB „Lietuvos draudimas“, trečiasis asmuo – A. J., bylos Nr. 3K-3-180/2012, kat. 73.2.5.5.

¹¹³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Portolitus“, Petro Valinčiaus firma, AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys UAB „Šiaulių tauro televizoriai“, G.B., bylos Nr. 3K-3-536/2007, kat. 60; 73.2.6.2 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje PĮ G. K. v. UADB „ERGO Lietuva“, tretieji asmenys – J. B., UAB „Swedbank lizingas“, bylos Nr. 3K-3-395/2010, kat. 73.1; 73.2.5.5 (S).

registracijos dokumentų palikimas automobilyje jo vagystės atveju yra nedraudžiamasis įvykis. Ši sąlyga yra vienareikšmiškai suprantama ir dėl jos aiškinimo abejonių nekilo, todėl LAT draudimo sutarties sąlygų pažeidimą vertindamas, kaip pagrindą sumažinti draudimo išmoką, pažeidė subjektų lygiateisiškumo, sutarties laisvės, teisinio apibrėžtumo bei teisėtų lūkesčių principus.

Be to, tokia teismo pozicija diskutuotina, nes iš esmės LAT konstatavo, kad nedraudžiamąjį įvykių atveju, kai pavogtoje transporto priemonėje draudėjas palieka registracijos dokumentus, draudikas gali sumažinti draudimo išmoką, bet ne atsisakyti ją mokėti. Vadinasi atsisakyti mokėti draudimo išmoką būtų galima tik įrodžius, kad transporto priemonė buvo pavogta būtent dėl joje paliktų dokumentų ir tai turėtų būti lemiamas faktas transporto priemonei pavogti. Mūsų nuomone, tai prieštarauja nedraudžiamųjų įvykių instituto esmei, nes nedraudžiamasis įvykis yra toks draudimo taisyklėse nurodytas atsitikimas, kuriam įvykus draudiko pareiga mokėti draudimo išmoką apskritai neatsiranda. Taigi įvykus nedraudžiamajam įvykiui draudimo išmoka visais atvejais neturėtų būti mokama. Nedraudžiamasis įvykis nėra draudimo sutarties pažeidimas, todėl šiuo pagrindu atsisakydamas mokėti draudimo išmoką draudikas neturi vadovautis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalimi ir atsižvelgti į šiame straipsnyje nurodytas sąlygas. Todėl, mūsų nuomone, pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nustatinėjo priežastinį ryšį tarp transporto priemonės vagystės ir registracijos dokumentų palikimo joje, o LAT teismas tokią poziciją patvirtino. Mūsų nuomone, draudikas turi teisę nustatyti ir apibrėžti įvykius, dėl kurių draudikas neprisiima rizikos, t. y. kurie yra nedraudžiami, nepriklausomai nuo to, ar aplinkybė, dėl kurios įvykis vertinamas kaip nedraudžiamasis, susijusi su juo tiesioginiu priežastiniu ryšiu ar ne. Nedraudžiamąjį įvykių atveju draudikas turėtų įrodyti tik tai, jog įvykis yra nedraudžiamasis, kad neatsirastų pareiga mokėti draudimo išmoką, nes prioritetas draudėjų teisių gynimas pasireiškia nepagrįstu draudimo apsaugos išplėtimu. Suprantamas teismų ir valstybės noras užtikrinti draudėjui ir nukentėjusiajam trečiajam asmeniui kiek įmanoma platesnę draudimo apsaugą, tačiau nereikėtų pamiršti, kad draudimas yra privatus verslas ir draudikui turi būti sudarytos galimybės teikti tokią draudimo apsaugą, kokią jis mano galintis teikti¹¹⁴.

Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, kai apdrausta transporto priemonė patenka į eismo įvykį, kurį draudikas, vadovaudamasis draudimo sutartimi, pripažįsta nedraudžiamuoju. Pavyzdžiui, Byloje PĮ G. K. (draudėjas, ieškovas) v. UADB „ERGO Lietuva“¹¹⁵ (draudikas, atsakovas), kilo ginčas, kai apdrausta transporto

¹¹⁴KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007. P. 188.

¹¹⁵Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje PĮ G. K. v. UADB „ERGO Lietuva“, tretieji asmenys – J. B., UAB „Swedbank lizingas“, bylos Nr. 3K-3-395/2010, kat. 73.1; 73.2.5.5 (S).

priemone draudėjo vairuotojas sukėlė eismo įvykį ir ją apgadino, o draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad vairuotojas sukėlė eismo įvykį, pasilenkdamas pakelti butelio nuo kabinos grindų, o tai yra nedraudžiamasis įvykis, nes vadovaujantis draudimo sutartimi vairuotojas atliko veiksmus, nesusijusius su vairavimu. Pirmosios instancijos teismas draudėjo ieškinį atmetė, apeliacinės tenkino. LAT pažymėjo, kad draudikas nepagrįstai atsisakė išmokėti draudimo išmoką, nes draudimo taisyklėse įvardindamas nedraudžiamuosius įvykius nesukonkretino, kokie veiksmai yra laikytini nesusijusiais su vairavimu ir konstatavo, kad „įstatyme nedraudžiama draudimo sutartyje nustatyti išimčių, kada draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti draudimo išmoką arba ją sumažinti. Ši teisė neturi paneigti draudimo esmės ir draudimo sutartimi siekiamų tikslų, todėl draudimo sutarties sąlyga, ribojanti draudimo apsaugos apimtį ir apibrėžianti draudimo rizikos laipsnį, vertintina kaip esminė draudimo sutarties sąlyga, dėl kurios šalys turi aiškiai susitarti, kiek įmanoma ją sukonkretinti, kad nebūtų sudarytos sąlygos draudikui nepagrįstai atsisakyti mokėti draudimo išmoką, paneigiant draudimo sutarties esmę“¹¹⁶. Taigi LAT pažymėjo, kad nedraudžiamieji įvykiai dėl ypatingos reikšmės draudimo apsaugos apimčiai ir rizikos laipsniui turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai apibrėžti, nes priešingu atveju draudimo sutartis bus aiškinama draudėjo naudai. Tokias išvadas patvirtina LAT praktika suformuota draudimo teisinių santykių bylose dėl nedraudžiamųjų įvykių, kaip pagrindo atsisakyti mokėti draudimo išmoką.

Byloje V. Š., V. B. (draudėjai, ieškovai) v. AB „Lietuvos draudimas“¹¹⁷ (draudikas, atsakovas) kilo ginčas, kai apdrausta transporto priemonė buvo apgadinta eismo įvykio metu, tačiau draudikas atsisakė mokėti draudimo išmoką motyvuodamas tuo, kad įvykis nedraudžiamasis, nes draudėjai pateikė neteisingą informaciją apie įvykį t.y. draudėjų nurodytos eismo įvykio aplinkybės neatitinka transporto priemonės apgadavimo. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai draudėjų ieškinius atmetė, nes ekspertų išvados patvirtino, jog automobiliai susidūrė ne draudėjų nurodytu būdu. LAT teismas, konstatavo, kad „draudimo rūšies taisyklėse, be kitų reikalavimų, turi būti nustatyti draudiminiai įvykiai, taip pat gali būti nustatyta, kurie įvykiai nelaikomi draudiminiais. Taigi draudiko prievolės išmokėti draudimo išmoką pagal įstatymuose nustatytą teisinį reglamentavimą ir draudimo sutartį atsiradimas siejamas su draudiminio įvykio faktu nustatymu (CK 6.987 straipsnis). Jeigu draudėjas teigia, kad įvyko draudiminis įvykis, o draudikas su tokiu faktu nesutinka, tai pagal Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalį draudikas privalo įrodyti aplinkybes, atleidžiančias jį nuo draudimo išmokos

¹¹⁶Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje PĮ G. K. v. UADB „ERGO Lietuva“, tretieji asmenys – J. B., UAB „Swedbank lizingas“, bylos Nr. 3K-3-395/2010, kat. 73.1; 73.2.5.5 (S).

¹¹⁷Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Š., V. B. v. AB „Lietuvos draudimas“, trečiasis asmuo – D. M., bylos Nr. 3K-3-32/2009, kat. 44.5.1; 73.2.5.5 (S).

išmokėjimo ar suteikiančias teisę sumažinti draudimo išmoką. <...> pirmosios ir apeliacinės instancijų teismai vertindami bylos įrodymų duomenis padarė išvadą, jog draudikas (atsakovas) įrodė, kad eismo įvykis, iš kurio ieškovai kildina reikalavimą išmokėti draudimo išmoką, nelaiikytinas draudiminiu, dėl to draudikui neatsirado prievolės mokėti draudimo išmoką¹¹⁸. Tokia LAT pozicija patvirtino nedraudžiamųjų įvykių instituto esmę, nes šiam įvykiui įvykus prievolė mokėti draudimo išmoką neatsiranda ir draudikui pakanka įrodyti aplinkybes, kad įvykis yra nedraudžiamasis. Taigi ekspertų išvados iš esmės paneigiančios draudėjo nurodytas eismo įvykio aplinkybes, laikytinos tinkamu nedraudžiamąjo įvykio įrodymu. Iš esmės analogiškoje byloje LAT pakeitė savo poziciją ir priėmė kitokį sprendimą. Byloje „Kaeras“, J. P. (draudėjai, ieškovai) v. AAS „BTA“¹¹⁹ (draudikas, atsakovas) LAT atkreipė dėmesį, jog vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalimi, draudikas turi įrodyti, jog įvykis nedraudžiamasis, jei draudėjas teigia priešingai, tačiau teismas pažymėjo, kad „draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad draudikas, atsisakydamas mokėti arba sumažindamas draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, privalo atsižvelgti į draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nėra duomenų, jog Z. R. tyčia nuslėpė įvykio priežastis, ar tyčia padarė autoavariją, ar kitais neteisėtais būdais siekė gauti draudimo išmoką. Nesant jų, teismas turėjo pagrindą išvadai, kad pagal Taisyklių 4.1.5 ir 4.5.1 punktus tokio įvykio negalima laikyti nedraudžiamuoju“¹²⁰. Mūsų nuomone, LAT šia nutartimi paneigė nedraudžiamųjų įvykių instituto esmę, kadangi nedraudžiamieji įvykiai nėra draudimo sutarties pažeidimai, todėl jiems Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalis neturi būti taikoma. Taip pat darydamas tokias išvadas teismas formuoja praktiką, kad nors ekspertų išvados ir pagrindžia kitokias nei draudėjas nurodo eismo įvykio aplinkybes, tačiau svarbus tik pats eismo įvykio faktas, o ekspertų išvados nėra pakankamas nedraudžiamąjo įvykio įrodymas.

Apibendrinant draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematiką nedraudžiamąjo įvykio atveju draudikas turi įrodyti, kad draudėjui buvo įteikta draudimo taisyklių kopija, kad draudėjas buvo tinkamai supažindintas su draudimo sutarties sąlygomis, kartu ir nedraudžiamaisiais įvykiais. Nedraudžiamieji įvykiai draudimo sutartyje turi būti apibrėžti aiškiai, konkrečiai, nedviprasmiškai ir neprieštarauti kitoms draudimo sutarties

¹¹⁸Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Š., V. B. v. AB „Lietuvos draudimas“, trečiasis asmuo – D. M., bylos Nr. 3K-3-32/2009, kat. 44.5.1; 73.2.5.5 (S).

¹¹⁹Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Kaeras“, J. P. v. AAS „BTA“, tretieji asmenys – B. D. ir Z. R., bylos Nr. 3K-3-519/2012, kat. 73.2.5.5 (S).

¹²⁰Ten pat.

sąlygoms bei draudimo sutarties esmei. Taip pat apibrėžiant nedraudžiamuosius įvykius draudimo rizikos apimtis ir draudėjo kaltės forma neturi būti per ne lyg susiaurinta. Mūsų nuomone, atsisakant mokėti draudimo išmoką draudikas turi įrodyti, kad įvykis yra nedraudžiamasis, o eksperto išvada, paneigianti draudėjo nurodytas eismo įvykio aplinkybes, turėtų būti vertinama, kaip tinkamas nedraudžiamojo įvykio įrodymas.

IŠVADOS

Darbe iškelta hipotezė įrodyta: teisinė bazė reglamentuojanti draudiko įstatyminę teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką nėra pakankamai išsamiai reglamentuota ir įgyvendinama praktikoje. Kadangi praktikoje draudėjai dažnai ginčija draudiko sprendimą atsisakyti mokėti draudimo išmoką abejodami šio sprendimo pagrįstumu. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad įstatymams išsamiai nereglamentuojant draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindų, LAT praktika šiais klausimais kartais būna dviprasmiška.

1. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymai nenumato draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką pagrindų, draudikui yra suteikiama diskrecijos teisė draudimo taisyklėse nustatyti atvejus kuomet jis yra atleidžiamas nuo draudimo išmokos mokėjimo. Draudiko atsisakymo mokėti draudimo išmoką pagrindumas yra vertinamas šalių sudarytos draudimo sutartyje nustatytos draudiminės apsaugos aspektu. Draudiminės apsaugos apimtį lemia draudimo objektas, draudiminių įvykių, nedraudiminių įvykių sąrašas bei kitos draudimo sutarties sąlygos, nustatančios draudimo sutarties šalių įsipareigojimų turinį, kuris leidžia spręsti apie draudiko prisiimtos draudimo rizikos laipsnį. Todėl draudikui siekiant įgyvendinti šią teisę svarbu, kaip draudimo taisyklėse yra apibrėžiamas draudimo objektas, draudėjo (apdraustojo, naudos gavėjo) pareigos, draudžiamieji ir nedraudžiamieji įvykiai.

2. Bendruoju požiūriu galima išskirti tris atvejus kuomet draudikas, vadovaudamasis teisės aktu reglamentuojamomis taisyklėmis ir patikrinęs visą su draudiminiu įvykiu susijusią informaciją, gali įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką - draudėjas padaro esminį draudimo sutarties pažeidimą, draudžiamasis įvykis nutinka dėl draudėjo tyčios ar didelio neatsargumo, įvykis yra nedraudžiamasis.

3. Atribojant draudiko teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką ir draudiko atleidimą nuo draudimo išmokos mokėjimo būtina pažymėti, kad šios draudiko teisės yra įgyvendinamos skirtingais pagrindais. Atleidimo nuo draudimo išmokos mokėjimo atveju, draudikas privalo įrodyti aplinkybes, atleidžiančias jį nuo draudimo išmokos mokėjimo ar suteikiančias teisę sumažinti draudimo išmoką (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 6 dalis), o atsisakydamas mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas pažeidė draudimo sutarties sąlygas, draudikas privalo įvertinti draudėjo kaltę, draudimo sutarties sąlygų pažeidimo sunkumą, jo priežastinį ryšį su draudžiamuoju įvykiu, žalos, atsiradusios dėl pažeidimo, dydį (Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalis).

4. Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką draudėjui pažeidus draudimo sutarties sąlygas, nes draudikui nepakanka vien tik atsižvelgti į Draudimo

įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintas sąlygas. Ypač reikšmingas kriterijus yra sutarties pažeidimo priežastinis ryšys su draudžiamuoju įvykiu, kurio draudikai, atsisakydami mokėti draudimo išmoką, išsamiai neanalizuoja. Be to, draudikai ne visuomet tinkamai apibrėžia draudiminės apsaugos įsigaliojimo momentą.

5. Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką esant draudėjo tyčiai ar dideliam neatsargumui galima teigti, kad didžiausia problema kyla įrodinėjant šias aplinkybes. Lietuvos teismų praktikoje dėl draudėjo tyčios ar didelio neatsargumo padarytas draudimo sutarties pažeidimas yra laikytinas esminiu draudimo sutarties pažeidimu. Todėl draudėjo didelis neatsargumas, gali būti numatytas, kaip pagrindas atsisakyti mokėti draudimo išmoką visų rūšių draudimo sutartyse, tačiau jis turi būti numatytas ne draudimo sutarties standartinėse sąlygose, bet aptartas individualiai (draudimo polise, ar draudimo sutarties priede), kaip nedraudžiamasis įvykis. Tiksliai ir nedviprasmiškai įvardijant, konkretų draudėjo veikimą ar neveikimą, kaip didelį neatsargumą.

6. Draudikams kyla problemų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką nedraudžiamąjo įvykio atveju, nes draudikai ne visuomet nedraudžiamuosius įvykius apibrėžia aiškiai, konkrečiai, nedviprasmiškai, todėl pastarieji neretai prieštarauja kitoms draudimo sutarties sąlygoms bei draudimo sutarties esmei. Taip pat Lietuvos teismų praktika įvairiais nedraudžiamųjų įvykių klausimais neretai yra prieštaringa.

AUTORIAUS PASIŪLYMAI

Išanalizavus draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo problematiką ir pateikus analitiniu, lyginamuoju, sisteminiu bei aprašomuoju metodais pagrįstas išvadas autorius norėtų pateikti keletą teisinių-praktinių pasiūlymų, kaip draudikui tinkamai įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką:

1. Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad tarp šalių susiformavo draudimo sutartiniai santykiai ir draudimo apsauga įsigaliojo sutartyje nustatytais individualiai aptartomis sąlygomis. Šiuo atveju draudikams siekiant išvengti ginčų įgyvendinant teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką, draudikui būtina išduoti draudimo polisą (liudijimą) tik, kai draudėjas sumoka pirmą draudimo įmoką arba draudimo polise reikia aiškiai nedviprasmiškai nurodyti, kad draudimo apsauga įsigalioja tik sumokėjus pirmą draudimo įmoką, konkrečia kalendorine data neįvardijant draudimo apsaugos įsigaliojimo momento;

2. Draudikui siekiant pasinaudoti teise atsisakyti mokėti draudimo išmoką dėl to, kad draudėjas nevykdė pareigos tinkamai ir laiku pranešti apie draudžiamąjį įvykį draudikui, būtina nustatyti ar yra visos Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje numatytos sąlygos. Tik esant šių sąlygų visetui, nesant CK 6.1012 straipsnio 2 dalyje įvardytų išimčių ir nustačius, kad draudėjas tyčia nepranešė apie draudžiamąjį įvykį, sąmoningai siekdamas suklaidinti draudiką ir apsunkinti jo pareigą nustatyti draudiminio įvykio aplinkybes, draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką;

3. Lietuvos teismai laikosi pozicijos, kad draudikas, kaip savo srities profesionalas, turi tinkamai įvertinti riziką ir aiškiai bei nedviprasmiškai parengti draudimo taisykles. Jeigu draudimo taisyklių sąlygos suformuluojamos nepakankamai aiškiai, teismas, spręsdamas šalių ginčą dėl sutarties sąlygų vykdymo tinkamumo, sąlygas vertina draudėjo, kaip silpnesniosios draudimo teisinių santykių šalies, sutartį sudariusios prisijungimo būdu, naudai;

4. Lietuvos teismai laikosi pozicijos, kad nesumokėjus papildomos draudimo įmokos ir draudikui neprisiėmus papildomos rizikos, draudikui neatsiranda pareiga mokėti draudimo išmoką, nes tokia rizika nepatenka į draudimo sutarties dalyką. Todėl šiuo atveju, draudikui atsisakant mokėti draudimo išmoką, nebereikia atsižvelgti į Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalyje išvardintas sąlygas;

5. Draudikui atsisakant mokėti draudimo išmoką dėl draudimo sutarties pažeidimo, kai draudėjas yra juridinis asmuo, šiam asmeniui yra taikomi griežtesni atsakomybės standartai, nes įmonė už sutartinės prievolės pažeidimo atsako visais atvejais, jeigu neįrodo, kad prievolė buvo pažeista dėl nenugalimos jėgos, išskyrus įstatymo ar sutarties numatytus atvejus;

6. Lietuvos teismų praktikoje draudėjo dėl didelio neatsargumo padarytas draudimo sutarties pažeidimas yra laikytinas esminiu draudimo sutarties pažeidimu. Vadinasi draudimo sutartyje numačius bendrą draudėjo pareigą elgtis atsargiai t.y. laikytis tam tikrų aktų, taisyklių reikalavimų ir nustačius, kad draudėjas šią pareigą pažeidė dėl didelio neatsargumo, draudikas gali atsisakyti mokėti draudimo išmoką vadovaujantis Draudimo įstatymo 96 straipsnio 7 dalimi;
7. Draudikas neįteikdamas draudimo taisyklių t.y. pažeidęs CK 6.992 straipsnio 2 dalyje numatytą draudėjo pareigą įteikti draudimo taisyklių kopiją prieš sudarant draudimo sutartį, atsiduria tokioje situacijoje, kada draudimo taisyklės yra netaikomos draudimo sutarčiai. Tokiu atveju draudimo apsauga tampa labai plati, nes jos ribas apibrėžia draudimo polisas ir teisės aktuose numatytos draudimo sutarties sąlygos;
8. Lietuvos teismų praktika draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką draudėjo išnuomoto turto vagystės, kaip nedraudžiamojo įvykio, atveju yra nevienareikšmė. Draudikui siekiant šia teise pasinaudoti būtina tiksliai nedviprasmiškai ir per ne lyg nesusiaurinant draudimo apsaugos ribų įvardyti nedraudžiamuosius įvykius, kuomet apdraustas daiktas yra pasisavinamas su draudėjo ar teisėto valdytojo žinia ir valia leidus trečiajam asmeniui naudotis apdraustu daiktu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74 -2262.
2. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94 -4246.

Specialioji literatūra

1. AMBRASIENĖ D., BARANAUSKAS B., BUBLIENĖ D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004.
2. ANDERSON D. H., BERKELEY J. B., DOUGLAS M. D. ir kt. 50 Insurance Cases Every Self-Respecting Attorney or Risk Professional Should Know. Dallas: International Risk Management Institute, 2012.
3. BARANAUSKAS E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003, Nr. 37(29).
4. BULKA S. Profesinės civilinės atsakomybės draudimo sampratos bei tiesioginės paskirties įgyvendinimo problema // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2001, Nr. 19(11).
5. ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D. Draudimo veikla. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2005.
6. ČEPINSKIS J., RAŠKINIS D., STANKEVIČIUS R. ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999.
7. GALGINAITIS J., STANKEVIČIUS R. Draudimo teisė. Vilnius: JpĮ, 2005.
8. HERBOTS J. H. International Encyclopedia of Law. Contracts. Belgium. – The Hague: Kluwer Law International, 1998.
9. KAUSTEKLYTĖ–TUNKEVIČIENĖ S. Draudimo išmokos ir žalos atlyginimo panašumai bei skirtumai: ar draudimo išmoka laikytina žalos atlyginimu? // Socialinių mokslų studijos. Mykolo Romerio universitetas, 2010, Nr. 4 (8).
10. KONTAUTAS T. Draudimo sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 2007.
11. LEZGOVKO A. Draudimo ekonomikos pagrindai. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2010.
12. LOWRY J., RAWLINGS P. Insurance Law: Cases and Materials. Portland: Hart publishing, 2004.
13. LUIK O. J., MAGNUS B. Significance of the Principles of European Insurance Contract Law for the precontractual information duty: Experience of the Baltic States // Current Issues Of Business and Law. Vilnius: Tarptautinė teisės ir verslo aukštoji mokykla, 2011, 6(2).

14. RAUDUVYTĖ I. Draudimo rizika draudimo sutartyje. Konferencijos pranešimų medžiaga „Mūsų socialinis kapitalas – žinios“, Kaunas: Technologija, 2006.
15. RUDZKIS T., Nusikaltimai komercinio draudimo srityje (kriminologinė analizė). Daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė). Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.
16. ŠENAVIČIUS V., TALUTIS T. Vartotojų teisių apsauga draudimo sektoriuje sujungus finansų rinkų priežiūrą // Viešoji politika ir administravimas. 2012, T. 11, Nr. 3.
17. VASILIAUSKAS A. Verslo draudimas. Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2003.
18. ZAVECKAS K. Draudimo interesas – pagrindinis draudimo teisinių santykių elementas // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006, Nr. 5(83).
19. ZAVECKAS K. Uberrimae fidei principo turinys draudimo sutartiniuose teisiniuose santykiuose // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2007, Nr. 5(95).
20. ZAVECKAS K., Pareigos atskleisti informaciją draudimo santykiuose turinys: teoriniai ir praktiniai aspektai. Daktaro disertacija, 2008.
21. ŽILINSKAS T., Draudimo įmonių veiklos priežiūros teisinis reguliavimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), 2010.
22. СЕРЕБРОВСКИЙ В. И. Избранные труды. Очерки советского страхового права. – Москва: Статут, 1997.

Internetiniai šaltiniai

1. ALEKSYNAITĖ R. Nedraudiminiai įvykai // Transporto pasaulis, Nr.2 (62), 2006. Prieiga per internetą: http://www.tp.cargo.lt/content.php?art_id=1407
2. Lietuvos Bankas, Pirmąjį šių metų ketvirtį vartotojai daugiausia ginčijosi su draudikais ir bankais. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/pirmaji_siu_metu_ketvirti_vartotojai_daugiausia_gincijosi_su_draudikai_s_ir_bankais_1
3. Lietuvos Bankas, 2011 m. didesnė dalis ginčų su draudimo įmonėmis išspręsta klientų naudai. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/2011_m_didesne_dalis_gincu_su_draudimo_imonemis_isspresti_klientu_naudai

Draudimo taisyklės

1. „ERGO insurance SE“ Gyventojų turto draudimo taisyklės Nr. 56, 29 dalies 29.7 punktas. Prieiga per internetą: <http://www.ergo.lt/files/ergo%20taisykles%20gyventoju%20turto%20056.pdf>

2. AB „Lietuvos draudimas“ Būsto draudimo taisyklės Nr. 64, 8 dalies 8.2; 8.3; 8.6 punktai.
Prieiga per internetą:
http://www.ld.lt/index.php/draudimas/draudimas_gyventojams/turiu_busta/78
3. „If P&C Insurance AS“ Gyventojų turto draudimo taisyklių Nr. 017, 158 straipsnis 158.6 punktas. Prieiga per internetą:
http://www.if.lt/web/lt/SiteCollectionDocuments/TaisyklesNuo20090701/Gyventoju_turto_draudimo_taisykles_nuo_20111110.pdf

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje S. L. v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-395/2000, kat. 43.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Almarūnas“ v. UAB „Ūkio draudimas“, bylos Nr. 3K-3-591/2000 kat. 67.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 24 d. nutartis civilinėje byloje N. P. v. UAB „Ergo Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-911/2002, kat. 67.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis, priimta civilinėje M. D. v. DUAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-1445/2002, kat. 67.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Bivakas“ v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-1540/2002, kat. 67.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB “Olegas ir sūnus” v. UAB “Lietuvos žemės ūkio banko draudimas”, tretieji asmenys – UAB “Lietuvos žemės ūkio banko lizingas”, UAB “Rentacar Vilnius”, bylos Nr. 3K-7-175/2003, kat. 48.8, 67.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje „Olvic“ v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-649/2003, kat. 67.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 9 d. nutartis, priimta civilinėje TŪB „Vilkreja” v. AB DK „Lindra”, trečiasis asmuo – A. O., bylos Nr. 3K-3-683/2003, kat. 67.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis civilinėje byloje AB „Kelda“ v. UAB DK „Baltic polis“, BUAB „Aukštaitijos statyba“, bylos Nr. 3K-3-1029/2003, kat. 67.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje O. D. v. AB „Lietuvos draudimas“, bylos Nr. 3K-3-1150/2003, kat. 21.2.2.9; 37.6; 37.7; 67.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „VB lizingas“ v. UADB „Preventa“, tretieji asmenys – K. S. ir UAB „Firmamentum“, bylos Nr. 3K-3-1194/2003 kat. 67.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. A. v. UAB DK „Lindra“, bylos Nr. 3K-3-250/2004, kat. 67.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje G. E. v. UAB DK „PZU Lietuva“, tretieji asmenys – K. P., UAB „NORD/LB lizingas“, bylos Nr. 3K-3-315/2004, kat. 73.2.5.5.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje AB „Autoūkis“ v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – UAB „Hanza Lizingas“, R. R., bylos Nr. 3K-3-354/2004 kat. 67.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Limedika“ v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – UAB „VB lizingas“, UAB DB „Raidra“, bylos Nr. 3K-3-591/2004, kat. 67.
16. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-521/2004, kat. 67, 31.4.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Sigreta“ v. UADK „Baltik garant“, tretieji asmenys – UAB „Hanza lizingas“, S. L., bylos Nr. 3K-3-569/2004, kat. 67, 90.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje P. V. v. UAB „ERGO Lietuva“, trečiasis asmuo – AB „Hansabankas“, bylos Nr. 3K-3-454/2005, kat. 73.2.5.1.2; 114.12.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. B. v. UAB DK „PZU Baltija“,

- trečiasis asmuo – Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos, bylos Nr. 3K-3-675/2005, kat. 73.2.5.5 (S).
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis civilinėje byloje I. B. v. UAB „PZU Baltija“, bylos Nr. 3K-3-48/2006, kat. 73.
 21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje K. K. Y. A. v. AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys – G. E., UAB „Hansa draudimo brokeris“, bylos Nr. 3K-3-213/2006, kat. 73.2.5.5.
 22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje I. J. v. UADB „Baltikums draudimas“, bylos Nr. 3K-3-516/2006, kat. 73.2.5.5 (S).
 23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VšĮ „Įstros aerodromas“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-600/2006 kat. 73.1; 73.2.5.6; 73.2.6.1 (S).
 24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Fortūnos žiedas“ v. UADB „ERGO Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-152/2007, kat. 73.2.5.5 (S).
 25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „Portolitus“, Petro Valinčiaus firma, AB „Lietuvos draudimas“, tretieji asmenys UAB „Šiaulių tauro televizoriai“, G.B., bylos Nr. 3K-3-536/2007, kat. 60; 73.2.6.2 (S).
 26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje VšĮ „Įstros aerodromas“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-545/2007 kat. 73.2.1; 73.2.2.; 73.2.5.6; 73.2.6.1(S).
 27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. M. v. UAB „Baltijos garantas“, bylos Nr. 3K-3-98/2008 kat. 73.2.5.1.1; 42.8; 114.11.
 28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 3 d. nutartis, priimta civilinėje byloje B. R. v. ADB „RESO Europa“, tretieji asmenys R. B., G. K., UAB „NM Auto Baltic“, bylos Nr. 3K-3-140/2008, kat. 38; 43.2; 73.2.5.5 (S).
 29. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Š., V. B. v. AB „Lietuvos draudimas“, tretysis asmuo D. M., bylos Nr. 3K-3-32/2009, kat. 44.5.1; 73.2.5.5.

30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „If draudimas“ v. UAB „A. transportas“; UAB „PZU Lietuva“, tretieji asmenys – UAB „Girteka“, Vilniaus teritorinė muitinė, S. U. ir A. P., bylos Nr. 3K-3-165/2009 kat. 60, 73.2.6.2, 38, 24.3 (S).
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 12 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Jujūra“ v. UAB „BTA draudimas“, bylos Nr. 3K-3-263/2009 kat. 73.2.5.5; 42.6; 114.11; 95.2.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 6 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „(duomenys neskelbtini)“ v. UAB „If draudimas“, bylos Nr. 3K-3-387/2009, kat. 73.2.5.8.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Arijus“ v. „If P&C Insurance“ AS, bylos Nr. 3K-3-210/2010 kat. 60; 61 (S).
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „HUAN YU“ v. UADB „Seesam Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-225/2010 kat. 73.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje PĮ G. K. v. UADB „ERGO Lietuva“, tretieji asmenys – J. B., UAB „Swedbank lizingas“, bylos Nr. 3K-3-395/2010, kat. 73.1; 73.2.5.5 (S).
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 13 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vitulas“ v. UADB „Ergo Lietuva“, trečiasis asmuo – UAB „SEB lizingas“, bylos Nr. 3K-3-91/2012, kat. 73.2.5.5 (S).
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 18 d. nutartis, priimta civilinėje byloje L. J. v. AB „Lietuvos draudimas“, trečiasis asmuo – A. J., bylos Nr. 3K-3-180/2012, kat. 73.2.5.5.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. spalio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. S. v. UADB „Ergo Lietuva“, tretieji asmenys – UAB „Swedbank lizingas“, UAB „Akepus prekyba“, bylos Nr. 3K-3-416/2012, kat. 73.2.5.5 (S).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Kaeras“, J. P. v. AAS „BTA“; tretieji asmenys – B. D. ir Z. R., bylos Nr. 3K-3-519/2012 kat. 73.2.5.5 (S).

SANTRAUKA

Draudimo teisinius santykius pakankamai išsamiai reglamentuoja Lietuvos Respublikos teisės aktai, tačiau įgyvendinant draudiko ir draudėjo teises bei pareigas kyla nemažai problemų. Magistro baigiamajame darbe atskleidžiama, kaip draudiko teisė atsisakyti mokėti draudimo išmoką yra apibrėžiama draudimo sutartyje, kokie draudimo sutarties elementai yra reikšmingi šios teisės įgyvendinimui. Apibendrinus draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką sampratą yra išskiriami trys pagrindiniai atvejai, kuomet draudikas, vadovaudamasis teisės aktų reglamentuojamomis taisyklėmis ir patikrinęs visą su draudiminiu įvykiu susijusią informaciją, gali įgyvendinti teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką: draudėjas padarė draudimo sutarties pažeidimą, draudžiamasis įvykis atsitinka dėl draudėjo tyčios ar didelio neatsargumo, įvykis yra nedraudžiamasis. Atsižvelgiant į šiuos atvejus, analizuojant doktriną ir Lietuvos teismų praktiką yra atskleidžiamos ir moksliskai bei teisiškai išanalizuojamos problemos, su kuriomis susiduria draudikai, įgyvendindami teisę atsisakyti mokėti draudimo išmoką. Magistro baigiamajame darbe kritiškai vertinama Lietuvos teismų praktika, kuri draudiko teisės atsisakyti mokėti draudimo išmoką įgyvendinimo klausimais yra nevienareikšmė ir diskutuotina. Taigi pasitelkiant analitinį, lyginamąjį, sisteminį ir aprašomąsias tyrimo metodus, išanalizavus magistro baigiamajame darbe iškeltą problemą, pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Pagrindinės sąvokos: draudimo sutartis, draudėjas, draudikas, draudimo išmoka, draudžiamieji įvykiai, nedraudžiamieji įvykiai.

SUMMARY

Insurance legal relationships seems to be detail regulated by the Republic of Lithuania law, however enforcement of the insurer and the policyholder rights and obligations raises a number of problems. The Master's thesis reveals how the insurer right to pay the insurance premium is defined in the insurance contract, which insurance contract important elements are for this right enforcement. Summarizing the conception of insurer's right to refuse to pay the insurance premium there are extracted three main cases in which the insurer, in accordance with laws and regulations governed by verifying all the insured event related information, may enforce his right to refuse to pay insurance premium: the policyholder has breached the insurance contract, prohibition event occurs on the insured's intent or gross negligence, the event is non contingency. In light of these cases, analysis of the doctrine and practice of the Lithuanian courts there are disclosed and scientifically and legally analyzed problems which face insurers enforcing the right to refuse to pay the insurance premium. The Master's thesis criticizes the Lithuanian judicial practice which is ambiguous and debatable according to the insurer's right to refuse to pay insurance premium. Therefore through an analytical, comparative, systematic and descriptive research methods, analysis of the master's thesis raised issue, master's thesis ends with conclusions and recommendations.

Keywords: insurance contract, policyholder, insurer, insurance premium, contingency events, non contingency events.

Darbas baigtas: 2013-03-13.

Magistro baigiamąjį darbą parengė Žilvinas Žarnauskas,

el. p. zilvinas.zarnauskas@gmail.com